

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta
Katedra dějin a didaktiky dějepisu

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Antická mytologie v poezii generace Františka Palackého
Ancient Mythology in the Poetry of František Palacky's generation

Kristýna Taubeová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Jana Képartová, CSc.
Studijní program: Specializace v pedagogice
Studijní obor: Český jazyk se zaměřením na vzdělávání — Dějepis se zaměřením
na vzdělávání (B ČJ-D)

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Antická mytologie v poezii generace Františka Palackého* potvrzují, že jsem ji vypracovala pod vedením vedoucí práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzují, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze 8.7. 2023

Ráda bych tímto poděkovala vedoucí své bakalářské práce, doc. PhDr. Janě Keparťové, CSc. za odborné vedení a cenné rady, které mi velmi pomohly při psaní.

ABSTRAKT

Tato bakalářská práce se zabývá analýzou použití mytologických bytostí řecko-římského panteonu v poezii vybraných současníků českého historika Františka Palackého. První část práce se zaměřuje na rozbor kontextu dané doby a literárních inspirací, antických i dobových, které mohly díla ovlivnit. Ve druhé části dochází k samotnému rozboru sbírek a analýze zmíněných bytostí. Národní obrození je dobou zaměřenou z velké části na historii a mytologii národa, přesto se však na antické tradice, na kterých stojí evropská literatura, nezapomnělo. Antická kultura byla v této době stále brána za velmi hodnotnou a autoři se snažili přiblížit její mytologii a převést ji do té české nebo slovanské verze.

To se dělo v hojně míře hlavně v poezii Jána Kollára. Jeho verze slovanských bohů, které je jednoduché přirovnat k těm řeckým a římským (například Mílek, který je českou verzí Amora), pronikly i do poezie jeho současníků. Nicméně používali se i běžné verze bohů, jaké byly známé z děl klasických autorů (Ovidius, Homér). Tito bohové jsou v básních používáni hlavně jako symboly pro jejich domény. Nejčastěji bývala užívána Luna jako symbol pro měsíc a Zefyros jako symbol pro mírný vítr. To platí i pro hrdiny, například princezna Filoméla je často zaměňována se slavíkem. Každý z básníků vzývá Múzy a jejich pána Apollóna.

KLÍČOVÁ SLOVA

antická mytologie, národní obrození, poezie, František Palacký, Pavel Josef Šafařík, Ján Kollár, František Ladislav Čelakovský, Josef Krasoslav Chmelenský, Josef Jaroslav Langer, Matěj Pěvoslav Havelka, Karel Hynek Mácha, František Jaromír Rubeš, Rukopisy královedvorský a zelenohorský

ABSTRACT

This bachelor thesis deals with the analysis of the use of mythological creatures of the Greco-Roman pantheon in the poetry of selected contemporaries of the Czech historian František Palacký. The first part of the thesis focuses on the analysis of the context of the era and the literary inspirations, both ancient and contemporary, that may have influenced the works of these authors. The second part deals with the actual analysis of the collections and the analysis of the mentioned beings. The National Revival is a time focused largely on the nations history and mythology, yet the ancient traditions that inspired European literature were not forgotten. Ancient culture was still considered very valuable at that time and authors tried to bring its mythology closer to the Czech or Slavic one.

This was done to a large extent, especially in the poetry of Ján Kollár. His versions of the Slavic gods, which are easy to compare to the Greek and Roman ones (for example, Mílek, who is the Czech version of Amor) also influence the poetry of his contemporaries. However common versions of the gods as they were known from the works of classical authors (Ovid, Homer), were also used. These gods are mainly used in the poems as symbols for their domains. Luna was most often used as a symbol of the moon and Zephyrus as a symbol of the westerly wind. This also applies to the heroes, for example the princess Philomela is often used for the nightingale. Each of the poets invokes the Muses and their lord Apollo.

KEYWORDS

ancient mythology, Czech National Revival, Fratišek Palacký, Pavel Josef Šafařík, Ján Kollár, František Ladislav Čelakovský, Josef Krasoslav Chmelenský, Josef Jaroslav Langer, Matěj Pěvoslav Havelka, Karel Hynek Mácha, František Jaromír Rubeš, Manuscripts of Dvůr Králové and Zelená Hora

Obsah

Úvod	8
1 Národní obrození, kultura a počátky	11
1.1 Národní obrození jako pojem	11
1.2 Počátky národního obrození	12
1.3 Konsolidační fáze	14
1.4 Ofenzivní fáze.....	15
1.5 Vrchol obrozeneckých snah.....	16
2 Literární vlivy dané doby	19
2.1 Osvícenský klasicismus	19
2.2 Romantická situace, folklorismus a Herder	21
2.3 Vliv rukopisů Zelenohorského a Královedvorského na českou poezii a kulturu .	22
3 Antická inspirace	25
3.1 Antická inspirace ve verších 19. století	25
3.2 Antická mytologie a inspirace ve starší české literatuře.....	25
3.2.1 Středověk	25
3.2.2 Novověk	28
4 Autoři.....	31
4.1 František Palacký (1798-1876).....	31
4.1.1 Básně	32
4.2 Pavel Josef Šafařík (1795–1861)	35
4.2.1 Tatranská Múza s lyrou slovanskou (1814).....	36
4.3 Ján Kollár (1793-1852).....	38
4.3.1 Básně (1821).....	40
4.3.2 Slávy dcera	41

4.4	František Ladislav Čelakovský (1799-1852).....	42
4.4.1	Smíšené básně (1822).....	43
4.4.2	Padesátka z mé tobolky (1837).....	45
4.5	Josef Krasoslav Chmelenský (1800-1839).....	47
4.5.1	Básně (1823).....	47
4.6	Josef Jaroslav Langer (1806-1846).....	53
4.6.1	Spisy (1860).....	54
4.6.2	Selanky (1830).....	56
4.7	Matěj Pěvoslav Havelka (1809-1892).....	57
4.8	Karel Hynek Mácha (1810-1836).....	59
4.8.1	Básně-Dramatické zlomky (1928).....	59
4.9	František Jaromír Rubeš (1814-1853).....	60
4.9.1	Deklamovánky a písně svazek I-VI. (1837-1847).....	61
	Závěr.....	65
	Seznam použité literatury.....	67
	Seznam použitých článků.....	70
	Seznam použitých webových stránek.....	72
	Seznam pramenů.....	73
	Seznam použitých kvalifikačních prací.....	75

Úvod

Tato bakalářská práce se bude zabývat výskytem a užitím postav antické mytologie v poezii vybraných autorů 1. poloviny 19. století a některých jejich sbírek se zaměřením na generaci kolem Františka Palackého, ve které se střetávají klasicistní, preromantické a romantické myšlenky v jeden fascinující umělecký celek. Antika a její mytologie byla inspirací celé Evropě už od nástupu středověku a v českých zemích tomu nebylo jinak. Klasické tradice formovaly způsob přemýšlení a pohled na svět i v dobách, kdy byli antičtí autoři zatracováni a řecko-římský pantheon byl považován za kopy pohanských nesmyslů a hříšných svodů. I v současnosti je antická mytologie velmi populární a autoři ji stále využívají jako námět svých knih, a to i v českém prostředí (příkladem za všechny může být kniha Františka Kalendy *Dcera labyrintu* vydaná v minulém roce).

Generací Palackého je občas nazývána „vrcholná fáze národního obrození“ trvající přibližně od roku 1830 do roku 1848. S tímto pojmem se však v této práci nepracuje a generací Palackého jsou myšleni autoři žijící ve stejné době jako František Palacký, tedy jeho současníci. Podle inspirace v antice řadí Karel Svoboda¹ Jána Kollára, Pavla Josefa Šafaříka a Františka Palackého do jedné skupiny, a to se neshoduje s řazením literárních historiků. Předmětem této práce je hlavně užití antických mytologických vzorů, a proto pracuje autorka spíše s teoriemi Svobodovými.

Ve škole na hodinách literatury na antické mýty narážíme v každém směru světové i české umělecké tvorby. Nejméně viditelná je antika v hodinách zaměřených na dobu národního obrození, kde antičtí hrdinové ustupují těm českým a slovanským, z Flor se stávají Vesny, z Persefón Morany, z Héraklů Bivojové a ze Sibyl Libuše, přesto je na základě evropského vývoje možné se domnívat, že básníci na řecké a římské vzory nezapomněli a používali je ve svých lyrických a epických dílech, a právě těmto lyrickým textům se tato práce bude věnovat.

Badatelským cílem této práce je zanalyzovat výskyt a účel použitých mytologických bytostí v poezii vybraných básníků z doby Františka Palackého, protože právě kolem jeho osoby se

¹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, Praha: Československá akademie věd, 1957.

střídají dvě fáze národního obrození a propojuje se několik literárních směrů. Bude rovněž možno pozorovat, jakým způsobem se využití vyvíjelo. Z důvodu srovnání a zúžení tématu práce se v ní nebude analyzovat próza. V této studii se nebude pracovat se slovníky a mluvnici, přestože zde zmiňovaní autoři by je v kontextu své doby za literaturu mohli považovat.²

Tato práce se zaměří hlavně na českou poezii vybraných autorů a jimi zvolené mytologické postavy. V generaci Palackého se také vedly spory o tom, zda byli lepší tvůrci řečtí nebo římské, a kterými by se měla nová česká literatura více inspirovat. To bude rovněž předmětem bádání v této práci, používali-li autoři spíše řecké nebo římské protějšky reků a bohů. Latinská literatura sloužila vlasteneckým básníkům jako odrazový můstek.³ Někteří autoři například Karel Hynek Mácha, Karel Jaromír Erben a Václav Bolemír Nebeský se latinskými vzory příliš nezabývali.⁴ Jeden z nejslavnějších básníků vlastenecké poezie Ján Kollár a jeho *Slávy dcera*⁵ budou zmíněni jen povrchově, protože text byl již mnohokrát probádán a podroben přesné analýze a uměnění jeho prostoru v této práci poskytne autorce možnost zaměřit se i na méně známé básníky, kteří ve své tvorbě rovněž využívali antické inspirace.

Práce se bude opírat hlavně o publikaci Karla Svobody *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*⁶, publikaci *Antika a česká kultura*⁷ a publikaci Vladimíra Macury *Znamení zrodu*⁸. Pro rozeznání antických postav poslouží *Bohové a hrdinové antických bájí*⁹ od Vojtěcha Zamarovského, dále *Encyklopedie antiky*¹⁰, popřípadě *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*¹¹. Jako prameny budou využity samotné zkoumané sbírky a jednotlivé básně v nich. Rozebíranými autory budou František Palacký, Pavel Josef Šafařík, František Ladislav Čelakovský, Josef

² Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ a Jana NECHUTOVÁ: *Antika, Čechy a evropská vzdělanost*, Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2002, str. 94.

³ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, Praha: Academia, 1978, str. 337.

⁴ Tamtéž, str. 341.

⁵ Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, Praha: Academia, 2014.

⁶ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, 1957.

⁷ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, 1978.

⁸ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, Praha: Academia, 2015.

⁹ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha: Mladá fronta, 1970.

¹⁰ Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, Praha: Academia, 1974.

¹¹ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, Praha: Libri, 2004.

Krasoslav Chmelenský, Josef Jaromír Langer, Matěj Pěvoslav Havelka, Karel Hynek Mácha a František Jaromír Rubeš. Tito konkrétní básníci byli vybráni, protože se ve své literatuře inspirovali podobnými i velice rozdílnými motivy a zastávali rozmanité pohledy na literaturu nebo zajímavě využívali antické motivy.

1 Národní obrození, kultura a počátky

Tato kapitola se bude zabývat charakteristikou národního obrození, které hrálo nesmírně důležitou roli v životě všech zde zmíněných autorů a ovlivnilo stav jazyka, literatury i společnosti jako takové.

1.1 Národní obrození jako pojem

Národní obrození je dobou, kdy se rodí nová česká literatura. Pojem obrození je dnes vnímán jako bezpříznakový, přesto však historikové raději používají označení národní hnutí, protože je to přesnější v evropském kontextu, kde se podobné snahy jako u nás děly i na Britských ostrovech, Ukrajině nebo v Řecku.¹² Pojem národní obrození se drží hlavně u literárních historiků a teoretiků a ve školském prostředí. Ve své době název obrození vyvolal mnohé spory. Vlastenci a učenci toužili po vznešenějším názvu jako byla národní renesance, vzkříšení nebo znovuzrození, přičemž vzkříšení a znovuzrození dodávalo celému procesu obnovy národa mystický a sakrální rozměr.¹³ Název české obrození se nakonec uchytil díky konceptu celoevropského obrození, toto pojetí dodávalo českému národu propojenost se zbytkem dění na evropském kontinentu.

Intelektuálové národního obrození cítili, že v evropském měřítku nejsou na stejné úrovni jako jejich evropští kolegové a snažili se tuto mezeru zaplnit urputným navazováním na české tradice a starou kulturu, aby tak dohnali sto let společensko-kulturního vývoje.¹⁴ S tímto problémem se obroditelé podle Vladimíra Macury vyrovnávali pomocí synkretismu. To znamená, že byli jednotní v ideálech, myšlenkách a cílech. Názorně je to ukázáno v publicistické sféře. Novináři pro své cíle využívali jak vědu, tak i uměleckou literaturu. Publicistika se tak stala součástí literatury především v zábavných útvarech jako byly deklamovánky, kterým se věnoval František Jaromír Rubeš.¹⁵ Označování účastníků národního hnutí jako obrozenců dostalo po roce 1945 ideologicky zabarvený charakter, měli

¹² Miroslav HROCH: *V národním zájmu*, Praha: Lidové noviny, 1999, str. 25.

¹³ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 10.

¹⁴ Tamtéž, str. 12.

¹⁵ Tamtéž, str. 19.

to být lidé perfektně oddáni národu a všem jeho kolektivním idejím.¹⁶ Národní obrození v sobě rovněž ukrývá jistou mytologičnost, Češi se zuřivě snaží najít vlastní legendy a mýty a také klasiky, touží po české Sapfó, českém Homérovi, Petrarckovi, Dantovi a dalších.¹⁷

1.2 Počátky národního obrození

Zárodky národního obrození můžeme pozorovat už v 18. století, kdy byl roku 1775 Františkem Martinem Pelclem vydán, do té doby soukromý protest, jezuita Bohuslava Balbína *Dissertatio apologetica pro lingua Slavonica, praecipue Bohemica*, tj. *Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště pak českého*.¹⁸

Od roku 1627 platilo Obnovené zřízení zemské, které zrovnoprávňovalo němčinu s češtinou, v praxi však docházelo k povyšování němčiny nad češtinu a postupné germanizaci obyvatelstva, jazyk měl tak tendence upadat. Podle Karla Olivy se ovšem nejednalo o násilnou germanizaci, jak bývá zažito v kolektivní paměti, němčina podle něj už před Obnoveným zřízením zemským byla velmi frekventovaným jazykem.¹⁹ Jiří Štaif ve své knize *Revoluční léta 1848-1849 a české země* říká, že minimálně Metternichův státní systém už prováděl germanizaci státní. Záhy však dodává, že se jednalo spíše o absolutisticko-centralizační snahy o udržení monarchie v kontextu konce napoleonských válek, než o akci namířenou proti jazykům nebo literatuře.²⁰

Vydání *Obrany* způsobilo vzednutí zemských patriotických aktivit hlavně u české šlechty.²¹ Po zrušení nevolnictví roku 1781 Josefem II. došlo k velkým společenským změnám, rostla střední třída a dále se prohluboval úpadek šlechtické moci.²² Národní hnutí se příliš nerozšířilo mezi střední vrstvu, ta měla vlastenecké cítění spíše na úrovni zemského patriotismu.²³ Po Velké francouzské revoluci se šířily i myšlenky člověka jako občana a

¹⁶ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, 2. dopl. vydání, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2008, str. 176.

¹⁷ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 90.

¹⁸ Josef KOČÍ: *České národní obrození*, Praha: Svoboda, 1978, str. 19.

¹⁹ Jan NEJEDLÝ: Karel Oliva: *Přimlouvám se za sumýše*, nakladatelství.portal.cz, Praha 2018, Dostupné z.: <https://nakladatelství.portal.cz/casopisy/psychologie-dnes/98398/karel-oliva-primlouvam-se-za-sumyse> (cit.30.6. 2023)

²⁰ Jiří ŠTAIF: *Revoluční léta 1848-1849 v českých zemích*, Praha: Československá akademie věd 1990, str. 8.

²¹ Josef KOČÍ: *České národní obrození*, str. 23.

²² Tamtéž, str. 26.

²³ Ladislav VARLČEK a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 343.

dbalo se více na národní ideály. V době pobělohorské došlo na sto let k narušení kulturního i jazykového vývoje, to ovšem neznamená, že by se na území, kde žili tehdy ještě nedefinovaní Češi, nic kulturního nedělo, jen se to povětšinou času dělo v jazyce německém.²⁴

Čeští vzdělanci mluvili povětšinou německy, latinsky a někteří hlavně šlechtického původu i francouzsky. Čeština skomírala, ale přežívala ve venkovském prostředí. Poezie se neměla o co opřít, neexistovalo velké množství textů v češtině, ze kterých by vycházeli.²⁵ Proto museli sáhnout po latinském zdroji, básníci tedy vycházeli z prací Aristotela a Horatia. Ve školním prostředí se obvykle věnovali psaní dramát, chvalozpěvů a proslavů. Básníci museli svými schopnostmi prokázat, že jsou s to tvořit ve vysokém stylu antických klasiků pomocí skomírajícího českého jazyka. Latinská díla se tak začala napodobovat, a to hlavně na počátku velmi neuměle. Antika nejsilněji působila v humanistických školách, které na antickou vzdělanost, jež byla považována za vrchol evropského vzdělání, přímo navazovaly.

Na začátku obrozenectví a jeho literatury stojí žakovské sborníčky (tyto sborníčky obsahovaly práce žáků publikované jejich učiteli, obvykle se jednalo o překladovou práci).²⁶ Sborníky českých veršů vydávali Václav Thám a Antonín Jaroslav Puchmajer. Na školách se nejčastěji četl Horatius, Catullus, Vergilius nebo i Martialis. Přestože se latina stále vyučovala a vzdělanci si tak mohli přečíst klasické autory v originále, vznikalo velké množství překladů, a to ve všech fázích národního hnutí. Illiadu se snažil přeložit Jan Nejedlý, Juraj Palkovič, Samuel Rožnaj, Ján Hollý, Antonín Jaroslav Puchmajer i Karel Alois Vinařický.

Karel Alois Vinařický se také pokoušel o překlad Vergilia (v čele s eposem Aeneis). Toho nebyl jediným překladatelem té doby, o pár let později vznikl například i překlad Antonína Škody. Vinařický se věnoval i římským historikům, případně i Horatiovi, jehož poezie měla na tehdejší básníky velký vliv.²⁷ Přesto Vinařický příliš nevěřil potenciálu vlastních veršů, svému příteli Macháčkovi napsal, že jeho básně příliš kvality nemají, ale snad se stanou

²⁴ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, Praha: Academia 2015, str. 11.

²⁵ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 330.

²⁶ Tamtéž, str. 332.

²⁷ Tamtéž, str. 336.

milým zarytým vlastencům.²⁸ Tento postoj býval společný mnoha učencům, kteří se snažili rozšířit českou literaturu o jakékoliv básně, hlavně aby měly národní charakter. Karel Alois Vinařický se i přes své pochybnosti věnoval básnění, kombinoval řecko-římskou se středověkou i novověkou křesťanskou poezií. Převážně se však věnoval překladu. Josef Jungmann a Pavel Josef Šafařík přeložili Aristofanovy hry.²⁹ František Palacký, kterému se tato práce bude ještě věnovat, překládal Platóna.

V této době vznikají pokusy o první český epos, který česká kultura velmi postrádala. Nebyl zde žádný text, který by se starobylostí a kvalitou vyrovnal třeba *Písni o Rolandovi* nebo německé *Písni o Nibelunzích*, a tak jej zarytí vlastenci hledali, snažili se vytvořit nebo alespoň překládali eposy zahraniční, včetně těch Homérových.

Nejsilněji k antikizujícímu procesu přispívá antická topika, tj. soubor okřídlených slov citátů, obrazů, epitet a pojmů, které pronikají do vrstev jazyka od básnického do běžného hovorového. Z odkazů na antickou mytologii se stávají floskule. Básníci mnohokrát vzývají Apollóna a všech devět Múz, milenci prosí o přízeň Venuši a Amora nebo společně utíkají do náruče Morfeovy. V rámci umělecké tvorby se také lidé přirovnávají k antickým vzorům, proto jsou básně plné krásných Venuší a silných a sveřepých Herkulů.³⁰

1.3 Konsolidační fáze

Konsolidační fáze je též často nazývána obranná nebo také Dobrovského generace, a to podle autora *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache (Zevrubná mluvnice jazyka českého)*, Josefa Dobrovského. Dobrovský je zakladatelem slavistiky, vědního oboru studujícího Slovary.³¹ V této době vznikala první česká divadla (Stavovské divadlo) a hry (*Kníže Honzík*, toto drama bylo překladem z němčiny). Jedním z oblíbených dramatiků této doby byl Prokop Šedivý, autor komedií, na něj pak navázal ve Stavovském divadle Jan Nepomuk Štěpánek, autor her jako *Břetislav první, český Achilles*. Klasicistní divadelník Prokop Šedina se věnoval i próze, napsal povídky *České Amazonky aneb Děvčí boj*

²⁸ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 122.

²⁹ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 333.

³⁰ Tamtéž, str. 333.

³¹ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 161.

v *Čechách rekyně Vlasty*.³² Z prozaiků inspirujících se antikou v této generaci působil například lékař Josef Heřman Agapita Galleš, autor *Múzy moravské*.

V tomto období se hlavně ustanovují jazykové normy a roste zájem o starší česky psanou literaturu.³³ Většina autorů této doby považovala za zlatý věk literatury rudolfínský humanismus.³⁴

1.4 Ofenzivní fáze

Těž je známá jako Jungmannovská generace podle autora *Slovníku česko-německého*, Josefa Jungmanna. Pro tuto dobu je typický spor ideálu a skutečnosti. Šebestián Hněvkovský přivedl mladší autory na myšlenku nadřazenosti ideálu nad skutečností. Národní obrození je doba plná ideálů, které se nikdy nemohly plně shodovat s tvrdou realitou.³⁵ Mnoho lidí (včetně například Josefa Dobrovského) pochybovalo o tom, že se český jazyk a kulturu podaří zachránit a pokládali si otázku, zda je vůbec důležité něco takového udělat. Na to musela navázat rovina idealistická a romantická, autoři si často vytvářeli smyšlené představy o starobylém českém národě s hlubokými kořeny, který je utlačován zlým germánských vlivem.

Češi pro autory této generace představovali ideální dobré bytosti, jemné a demokratické stojící proti zákeřnému absolutistickému německému živlu, proto lépe přijímali teorie Dankovského nebo Kollára. Představa provázanosti s antickým prostředím byla příliš lákavá. Z této situace těžily i falešné Rukopisy, na které se jen někteří (například opět slavista Dobrovský) dívali skepticky. Skepsi k celé představě obrození projevovali i osobnosti, které bychom dnes mohli považovat za čelní představitele tohoto procesu, a kteří jsou i předmětem zkoumání této práce, František Palacký, František Ladislav Čelakovský a Pavel Josef Šafařík. Josef Krasoslav Chmelenský posměšně nazývá vlastence šesti sty Čechomoravoslováky.³⁶

³² Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 173.

³³ Tamtéž, str. 205.

³⁴ Jan PIŠNA: *Několik Poznámek k výboru Proměny osudu z díla Alžběty Johany Westonie*, Listy Filologické, 127, č. 3/4, 2004, str. 371–79, Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23468387>, (cit.29. 6. 2023).

³⁵ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 118.

³⁶ Tamtéž, str. 121.

Dalším velkým aspektem Jungmannovské generace je divadlo. To začíná jako dialog čili rozmluva. Hlavním propagátorem divadla byl Josef Kajetán Tyl, který věřil, že skrze prkna, která znamenají svět, je možné divákovi nejlépe přednést krásy českého jazyka a vychovat tak z něj dobrého vlastence. Češi obecně byli cílovou skupinou této generace, neměli velké ambice dostat se na zahraniční trh.³⁷

Také vycházelo velké množství cestopisů. Velice populární byl cestopis Miloty Zdirada Poláka z cest po Itálii (*Cesta do Itálie*), popisuje v nich Benátky, Toskánsko a vykopávky v Pompejích. Vyvolal tím další vlnu zájmu o Itálii a ovlivnil například Karla Hynka Máchu, který sám Itálii navštívil.³⁸ Mácha později o Polákovi prohlásil, že on, Kollár a RKZ jsou tím největším zážitkem z české literatury.³⁹ Vnější formu textů si v této fázi zapůjčují spisovatelé z antiky a připodobňují se ke starořeckému agónu. Václav Kliment Klicpera v tomto boji plodí prózu *Pindar a Korrina* o souboji dvou talentovaných básníků a Tyl přichází s novelou *Láska básníková*.

1.5 Vrchol obrozeneckých snah

Toto období končí revolučním rokem 1848, nebo obnovením parlamentarismu na základě Únorové ústavy z roku 1861, častěji je však uváděn rok 1848. V této době vzniká Matice česká. V roce 1830 vznikl výbor pro vědecké vzdělávání řeči a české literatury, a ten byl nazván Sborem pro českou řeč a literaturu.⁴⁰ Z těchto výborů pak vzniká Matice česká, jejíž zakladatelem byl podle Palackého a Šafaříka každý, kdo přispěl 50 zl. Dodnes slouží Matice česká jako osvětová organizace pořádající přednášky, exkurze a výstavy.

Roku 1848 se konal Slovanský sjezd v Praze, kde se měli setkat všichni Slované žijící na území Rakouské monarchie a Slované obecně. Delegáti se sjeli na Žofínský ostrov 2. června a rokovali o stavu a budoucnosti obyvatelstva v monarchii i mimo ni, přijeli zástupci mnoha slovanských národů, jen Rusové měli malou účast, kvůli nelibosti cara.⁴¹ Debaty byly různorodé a nepříliš plodné, protože delegáti se nemohli shodnout na jednotném programu,

³⁷ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 205.

³⁸ Tamtéž, str. 194.

³⁹ Tamtéž, str. 197.

⁴⁰ Miroslav HROCH: *Na prahu národní existence*, Praha: Mladá fronta, 1999, str. 231.

⁴¹ Jiří ŠTAIF: *Revoluční léta 1848-1849 v českých zemích*, str.63.

který by vyhovoval všem národům. Sjezd byl zakončen projevem Pavla Josefa Šafaříka, který se stejně jako jeho kolega a přítel Palacký přikláněl k myšlence austroslavismu. Ke konci Slovanského sjezdu došlo ke střetům občanů s vojáky, a tak nebyl sněm nikdy řádně ukončen.⁴²

Palacký si velice dobře uvědomoval, že kromě Čechů nemá nikdo zájem o vznik samostatného českého státu, větší zájem byl i o vznik samostatného Maďarska nebo Polska, přesto se aktivně zapojoval do příprav sjezdu, sepsal dokonce uklidňující provolání k neslovanským národům. Zástupci sjezdu se ani o samostatnost nesnažili, naopak slibovali věrnost Habsburkům a nechtěli si podřizovat Němce.⁴³ Jiří Štaif ve své knize *Revoluční léta 1848-1849*, tvrdí, že z pokusů o rozbití státu panovaly ve Vídni velké obavy.⁴⁴ Palacký s Šafaříkem zase měli obavy z příliš radikálních výstupů polských zástupců.

Ani Češi jim práci na sjezdu neusnadňovali, nikdo ze šlechticů příliš netoužil po organizování sjezdu (přesto byl hrabě Josef M. Thun místopředsedou), na rozdíl od radikálně naladěných studentů jako byli Josef Václav Frič a Václav Kleinert. Přesto byl Palacký velmi nadšený ze samotného konání a jeho úvodní řeč byla velmi emotivní. Děkoval v ní i císaři za uznání práv.⁴⁵ V rámci sněmu byl sepsán Manifest k evropským národům, který požadoval, aby se se všemi národy v monarchii nakládalo rovných způsobem, odkazovali hlavně na právo přirozené. Palackému bylo později vytýkáno, že jeho přístup byl příliš umírněný, tím pádem nedostatečně vlastenecký. Získal si však velký respekt u neradikálních účastníků. Na Národním výboru (12. 5. 1848) varoval Palacký před použitím násilí, které by mohlo poškodit morální nadřazenost národního hnutí.

Slovanský sjezd měl velký úspěch u studentů, to bohužel vedlo k velkému napětí mezi nimi a vojskem, především když Alfred Windischgrätz rozmístil děla kolem Prahy. Ani Palackého realistické myšlenky nezabránili vypuknutí červnového povstání, přestože společně s Vojtěchem Náprstkem na studenty velmi tlačili a mírnili je. Z toho byl obzvláště znechucen Josef Václav Frič, především když viděl, že hraběte Thuna Palacký i Šafařík osobě odvádějí

⁴² Jan ČERNÝ: *Slovanský sjezd v Praze roku 1848*, Praha: Knapp, 1888, str. 50.

⁴³ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, Praha: Argo 1998, str. 283.

⁴⁴ Jiří ŠTAIF: *Revoluční léta 1848-1849 v českých zemích*, str.61.

⁴⁵ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 287.

ze studentského zajetí. Ve Vídni byl Palacký brán jako revolucionář, doma jako nedostatečný vlastenec.⁴⁶

Po potlačení červnového povstání byli za viníky označeni (pravděpodobně samotným Windischgrätzem) Palacký a Šafařík.⁴⁷ Ti byli pak sledováni policií. Palackého osobnost byla pošpiněna a lidé se ho stranili. Sám Palacký označil povstání za důvod, proč se nesešel český sněm, a to byla podle něj velká chyba pro České království.⁴⁸ Z neúspěchu povstání nejvíce těžil Windischgrätz (přestože při něm stačil přijít o manželku). Na základě dezinformací si začalo německy mluvící obyvatelstvo myslet, že se jednalo o bitvu Čechů proti Němcům, což vedlo ke zhoršení vztahů.⁴⁹ Windischgrätz rovněž dostal Prahu do područí a rozpadl se sen o konstituční monarchii.⁵⁰

V této fázi jsou na vrcholu romantické představy o literatuře, které už nevycházely jen od Herdera. V literatuře se začal rozvíjet styl *biedermeieru*. Vlastenectví a národní identity v tomto období neutichají, ale snaží se být více autentické a jen si na národ „nehrát“, jak se tomu dělo v letech předešlých. Stále dochází k inspiraci antikou, překladům děl a jejich nápodobě, která je obvykle brána s větší lehkostí a autoři neváhají si z klasických vzorů i vystřelit.⁵¹ V literárním světě již začínají spisovatelé věřit, že české knihy by mohly zaujmout i zahraniční čtenáře. Přesto však stále dbají na zachycování české kultury. Vznikají díla jako *Babička* Boženy Němcové, *Kytice* Karla Jaromíra Erbena a satiry Karla Havlíčka Borovského.⁵² Dochází také ke snahám oprostít se od slovanství, Karel Havlíček Borovský prohlašuje, že nejdříve Čech, potom Slovan.

⁴⁶ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 289.

⁴⁷ Tamtéž, str. 290.

⁴⁸ Tamtéž str. 293.

⁴⁹ Jiří ŠTAIF: *Revoluční léta 1848-1849 v českých zemích*, str.77.

⁵⁰ Tamtéž, str.84.

⁵¹ Karel SVODOBA: *Antika a česká vzdělanost obrození do první světové války*, str. 79.

⁵² Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 213.

2 Literární vlivy dané doby

Tato kapitola popisuje literární (české i zahraniční) vlivy na poezii autorů kolem Františka Palackého a autorů 1. poloviny 19. století v českých zemích. Ti se střetávali s velkým množstvím podmětů a trendů, které ve svých básních využívali. Jedná se převážně o myšlenky Johanna Gottfrieda Herdera, Rukopisy a romantické tendence přicházející z německého prostředí.

2.1 Osvícenský klasicismus

Francouzský klasicismus (který je hlavním proudem umělecké tvorby hlavně za vlády Ludvíka XIV.) se k nám dostává z německého prostředí a byl uplatněn v Gottschedově škole. Čeští autoři se však nebáli přejímat jej i z polského, a hlavně ruského prostředí, kde v té době hrála francouzská kultura významnou roli. Čeští umělci se nejvíce inspirovali výmarskou klasikou, která stojí na pomezí romantismu a klasicismu, někdy jsou její představitelé nazýváni preromantiky. Johann Wolfgang Goethe a Friedrich Schiller patřili k základu literárního vzdělání a přes ně přicházel k budoucím obroditelům zájem o herderovský folklorismus.⁵³ Jeho důležitost pro národní obrození se nachází hlavně ve slově osvícenství a pěstování rozumu a poznatelnosti. Nové metody vědeckého poznání umožnily rozvinutější zkoumání historie a jazyka.⁵⁴

Osvícenská klasika vychází z antiky a přináší ideál vlasti (*patria*). Příkladem takového osvícenského vlastenectví může být spis Pavla Stránského *Respublica Bojema*. Vrací se zde typ kladného antického hrdiny, který nosí antické ctnosti jako mužnost, statečnost, pohrdání utrpením atd. Tito hrdinové se někdy nazývají „plutarchovským typem“ a často se vyskytují v epice. Jedná se o velmi stylizované hrdiny, kteří mají být podobní ctnostným Řekům a Římanům a řádným občanům.⁵⁵ V té době bylo zvykem psát životopisy slavných lidí právě podle Plutarcha (např. František Martin Pelcl píše životopisy Karla IV. a Václava IV., Mikuláš Adaukt Voigt tvoří *Portréty vzdělanců*).⁵⁶ V lyrické tvorbě převládají anakreontská

⁵³ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 329.

⁵⁴ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 152.

⁵⁵ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 331.

⁵⁶ Tamtéž, str. 330.

poezie a pastýřská idyla, které v českém prostředí jako žánry přežívaly až do 1. poloviny 19. století.⁵⁷

Poezii anakreontické se věnují František Ladislav Čelakovský, Karel Vinařický, František Turinský, František Matouš Klácel a Karel Sudimír Šnajdr. Anakreotiku píše hlavně básníci raně romantických tendencí (například Langer). V těchto básních jsou převážně opěvovány dionýské záležitosti, tedy víno, ženy, zpěv a bujaré veselí.⁵⁸ Častá byla i pastýřská poezie, která vycházela z Theokrita a Vergilia.

Tento typ poezie byl v českém prostředí oblíben především v 18. století a k jeho vyznavačům patřili hlavně básníci kolem Václava Tháma. Pastýřská poezie, jakožto i anakreontika, je velice prominentní v almanachu *Básně v řeči vázané*, který doplňují i ilustrace inspirované mytologickými motivy pastýře.⁵⁹

Tyto žánry antického původu si držely čtenářskou přízeň po celou první fázi národního obrození. Nejspíše kvůli tomu, že lidem byly známé a byly srozumitelnější než rozbouřené romantické city, které běsnily hlavně v německém a anglosaském prostředí (hlavně anglosaský byronovský romantismus byl starším básníkům protivný, například Kollár se k němu staví velmi negativně).⁶⁰ Do života měšťanů se v této době také vkrádá styl *biedermeieru*, který do světa po napoleonských válkách vnáší klid a řád domova.⁶¹ Dalším motivem typickým pro dané období je odvracení se od města a útěk k nezkaženému prostředí vesnice a venkovského života, který má kořeny v Horatiových verších. Básníci raného vlasteneckého hnutí 19. století se rádi obraceli k vesnici, protože tam měli možnost nalézt skupiny mluvící česky snadněji než v germanizovaných městech.⁶²

⁵⁷ Tamtéž, str. 329.

⁵⁸ Tamtéž, str. 330.

⁵⁹ Tamtéž, str. 334.

⁶⁰ Tamtéž, str. 336.

František PASTRNEK a kol.: *Ján Kollár 1793-1852 sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“*, str. 127.

⁶¹ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 208.

⁶² Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 334.

2.2 Romantická situace, folklorismus a Herder

V romantickém období se po celé Evropě navazovalo na antické dědictví Říma, u nás tomu ovšem tak nebylo.⁶³ Česká středověká kultura vyrůstala úplně z jiných kořenů, antické odkazy sice nacházíme u Kosmy a některých dalších autorů, nejedná se však o pravidlo. Návaznost na Livia se projevuje v historiografii.

Romantismus do literatury přinesl i Josef Jungmann svým překladem francouzské novely *Atala aneb Láska dvou divochů na poušti*.⁶⁴ Novela vychází ze zážitků francouzského spisovatele François-Auguste-Reného de Chateaubrianda a jejím tématem je vítězství víry nad pozemskou láskou i strachem ze smrti. Ač se může zdát, že se ještě jedná o téma typické pro vyšší klasicistní tvorbu, zpracování novely a prezentace víry už v sobě nese romantické prvky, které je možné najít i v dílech německé preromantické skupiny Sturm und Drang. Do literatury se dostává imitace „přirozených a lidových“ žánrů jako byly například ohlasy a balady.⁶⁵

Tento nový trend se odvracel od napodobování antických vzorů, které nemohly tak dobře sloužit vlasteneckým uměleckým snahám. To ovšem neznamená, že by antická literatura byla zatracována, stále sloužila jako ukázka vznešenosti a starobylosti. Především řecká literatura v čele s Homérovými eposy byla často připomínána, existovaly dokonce tendence propojit tohoto významného autora se slovanským prostředím. Pokoušel se o to například moravský filolog Řehoř Dankovský, který mimo jiné tvrdil, že praotcem Slovanů je bájný pěvec Orfeus a řečtina se stejně jako čeština vyvinula z thráctiny.⁶⁶ Dankovský byl mimo tuto teorii také vykladačem Homéra a přítelem básníka Jána Kollára.⁶⁷

Z Herdera vychází myšlenka o slovanské lidskosti a holubičí povaze, tu Herder popsal ve svém díle *Myšlenky k filozofii dějin lidstva*.⁶⁸ I od něj pramení idea sběru lidových tradic a umění, sám v Německu nasbíral dva svazky s názvem *Volkslieder (Lidové písně)*, součástí byla i báseň *Libušin stolec*, kterou zařadil Herder Čechy mezi starobylé národy.⁶⁹ Kromě

⁶³ Tamtéž, str. 328.

⁶⁴ Tamtéž, str. 337.

⁶⁵ Tamtéž, str. 338.

⁶⁶ Tamtéž, str. 339.

⁶⁷ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 65.

⁶⁸ Tamtéž, str.67.

⁶⁹ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 182.

všeobecně známých sběratelů pohádek, jako byli Božena Němcová a Karel Jaromír Erben, vydávali místní příběhy i Šafařík s Kollárem, tak se k nám dostala například známá postava „slovanského Robina Hooda“ Jánošíka.⁷⁰

Vztah romantiků k antice už není tak vážný jako je tomu u jejich klasicistních předchůdců a často byla antika v jejich dílech předmětem žertu.⁷¹ To ovšem neznamená, že by k ní ztratili respekt nebo se jí neinspirovali. To platí pro české i světové romantiky. Podle Karla Svobody už Máchův *Máj* má v sobě tragické řecké prvky a vražda otce synem, který svého pravého otce nezná je odkazem na Sofoklovu hru *Král Oidipus*.⁷² S tou byl Mácha jistě obeznámen, přestože první profesionální inscenaci bylo možná spatřit až roku 1890 na jevišti Národního divadla. S touto tezí autorka práce částečně souhlasí, avšak otcovražda z neznalosti je tak obecné téma, že Máchovi v jeho lyrickém díle nemusel být Sofokles inspirací. Sofokles byl v 19. století velmi populárním u nás i na zahraniční scéně a byl považován za nejdokonalejší projev antické krásy.⁷³

Mácha také nebyl jediným romantikem, který se mohl inspirovat antikou. Antické obrazy můžeme hledat u Václava Bolemíra Nebeského nebo satirika Josefa Jaroslava Langera. Zájem o Řecko byl mezi romantiky podnícen tehdejší politickou situací. Řekové se bouřili proti Osmanům a romantický svět to nadšeně sledoval jako velký boj za svobodu. Nejznámější romantik anglosaského prostoru lord George Byron dokonce za Řeky odjel bojovat. Zemřel však ještě dříve, než se mohl bojů samotných zúčastnit.

2.3 Vliv rukopisů Zelenohorského a Královedvorského na českou poezii a kulturu

V době Vídeňského kongresu (1814-1815) se vážně proměňuje podoba vlastenectví a národ se začíná utvářet hlavně pomocí jazykové definice (tedy teorie, že ti, kdo mluví vlastním jazykem jsou národem), kterou prosazoval Josef Jungmann.⁷⁴ Ta však nestačila, bylo nutné

⁷⁰ Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, str. 45.

⁷¹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 77.

⁷² Tamtéž, str. 79.

⁷³ Jan BAŽANT: *Recepce antické kultury v databázích*, Praha: Akademie věd České republiky, 2021, str. 4.

⁷⁴ Dalibor DOBIÁŠ: *Rukopisy královedvorský a zelenohorský a česká věda (1817-1885)*, Praha: Academia, 2014, str. 18.

vytvořit i národní dějiny, tradici a mytologii. Roku 1817 „byl nalezen“ Václavem Hankou první z domnělých starých českých rukopisů, tím byl *Rukopis královédvorský* (údajně ze 13. století)⁷⁵, a o chvíli později, v témže roce, „byl nalezen“ další rukopis, rovněž pojmenován podle místa objevu, a to *Rukopis zelenohorský* (údajně z 9.-10. století).⁷⁶ Druhý z nalezených Rukopisů byl poslán jeho nálezcem nejvyššímu purkrabímu Františku Antonínu Kolowratovi, který jej daroval Vlasteneckému muzeu v Čechách (které se později přetvořilo v dnešní Národní muzeum). Oba rukopisy vyvolaly v české kulturní sféře obrovské ohlasy, protože podle tehdejších konvencí dokazovaly starobylost a uměleckou vyspělost českého národa. Dnes víme na základě chemických, sociologických i jazykových rozborů, že se jedná o podvrhy (přestože stále existují skupiny, které věří v pravost RKZ, jedná se však o menšinový názor).⁷⁷

Rukopisy byly nalezeny ve správnou dobu, Jungmannovská generace byla plná mystifikátorů, kteří rádi udržovali při životě sen o české národní kultuře. Staročeské památky dokazující vyspělost místního obyvatelstva se velmi hodily, proto byly přijaty s velkým nadšením. Falz se v této době objevovalo velké množství a mnoho z nich se do dneška zachovalo, nejednalo se však o jedinou formu podvodu v zájmu vlasti. Fiktivní Žofie Jandová píše své básně *Dobroslavu a Čechoslavu, Slovanské národní písně*, které měly být souborem českých písní, jsou plné nových kusů, na světlo světa se dostávají padělky jako *Píseň vyšehradská* nebo *Milostná píseň krále Václava*.⁷⁸ Josef Jaroslav Langer se rovněž podílel na mystifikaci tak typické pro dobu zde popisovanou, po nález RK se Langer přihlásil s tím, že našel tzv. *Bohadanecký rukopis* a nechal jej otisknout v *Časopise Českého muzea*. Podle formy se jedná o očividnou parodii na RK. Vzhledem k přívětivému přijetí tohoto rukopisu je možné usuzovat dvě věci, zaprvé tenkou hranici mezi parodií a skutečností a tendence lidí vnímat tuto hranici jen okrajově a zadruhé Langerův smysl pro komiku, pro který se později stane známým.

Rukopisy obsahují velké množství mytologických postav jako je pěvec Lumír a hrdinové Záboj a Slavoj. Umělci díky RKZ dostali další hrdiny a hrdinky, ze kterých mohli čerpat

⁷⁵ Vladimír FORST, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha: Academia, 1985, str. 1329.

⁷⁶ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 189.

⁷⁷ Dalibor DOBIÁŠ: *Rukopisy královédvorský a zelenohorský a česká věda (1817-1885)*, str. 7.

⁷⁸ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 127.

inspiraci. Kromě literatury inspirovaly RKZ i další umělce, například sochu Lumíra s varytem (neexistující staročeský hudební nástroj podobající se harfě pocházející z RKZ) je dnes možné spatřit na Národním divadle. Výzdoba exteriéru i interiéru „Zlaté kapličky“ je ve velké míře inspirovaná českou mytologií pocházející právě z *Rukopisů*. Jako nejznámější příklad můžeme uvést cyklus *Vlast* od Mikoláše Alše, která dodnes zdobí foyer.

Rukopisy však také rozdělovaly společnost, už Dobrovský a jeho žák Bartoloměj Kopinar se o nich vyjádřili se značnými pochybami, čímž si vysloužili mnohé kritiky a obviňování z nedostatečného češství. Jiní vzdělanci, kteří si dovolili Rukopisy kritizovat byli dokonce v 50. letech 19. století postaveni před soud.⁷⁹ Mnoho německých intelektuálů se vyjádřilo proti pravosti, což bylo bráno jako zločin proti českému národu. Později se proti pravosti RKZ postavili významný bohemista Jan Gebauer, medievalista Jaroslav Goll a filozof Tomáš Garrigue Masaryk.

⁷⁹ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 190.

3 Antická inspirace

Tato kapitola obsahuje stručné informace o antické inspiraci ve struktuře básně v době národního obrození a o výskytu mytologických postav, v obdobích před počátky národního obrození.

3.1 Antická inspirace ve verších 19. století

Pro antickou poezii je typická časomíra, kterou využívali hlavně básníci hledající inspiraci v romantickém způsobu života.⁸⁰ Vedly se spory o to, zda je tento typ rytmu verše vhodný pro domácí poezii, nebo by se měl prosadit verš přízvučný (tónový), který se v českém jazyce uplatňuje jednodušeji.⁸¹ Nakonec mezi básníky (obzvláště těmi mladšími) zvítězila latinou inspirovaná časomíra. Před romantiky historicky využívali časomíru hojně katoličtí kněží (jako například Ján Hollý), kteří měli k latině blízko. Palacký se Šafaříkem vydali spis *Počátkové českého básnictví, obzvláště prozodie* (1818), kde nabádali k přiblížení české poezie řecko-římským vzorům, tím také navazovali na Jana Amose Komenského, známého pro svůj složitý jazyk inspirovaný latinou a veleslavínskou češtinou, a také odmítali přesvědčení Dobrovského.⁸²

3.2 Antická mytologie a inspirace ve starší české literatuře

3.2.1 Středověk

Latina a s ní i některé antické myšlenky přichází na české území společně s křesťanskými misionáři, i přes spory příznivců staroslovanštiny a latiníků se zde udržela a sloužila po celý středověk jako jazyk vzdělanců.⁸³ Nejčastějším výchozím bodem pro tehdejší autory byla *Bible*, nicméně latina se učila na dílech klasických filozofů, tudíž s antickou kulturou a literaturou Senekovou, Vergiliovou a Horatiovou museli přijít do kontaktu, přestože byl pouze zprostředkovaný. Vergiliovo dílo bylo velmi oblíbené, protože Aeneas byl klasickým

⁸⁰ Ladislav VARLČEK a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 340.

⁸¹ Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ a Jana NECHUTOVÁ: *Antika, Čechy a evropská vzdělanost*, str. 96.

⁸² Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 184.

⁸³ Tamtéž, str. 20.

rekem, do kterého se daly promítnou představy o ideálním rytíři. Toto ztotožnění s ctnostným rytířem se také dělo i Alexandru Velikému, než ve 14. století začala upadat oblíbenost dvorské kultury.⁸⁴ Překvapivě se četl i Publius Ovidius Naso a jeho *Metamorphoses (Proměny)* a *Ars amatoria (Umění milovat)*, přestože to nebylo pevnou součástí výukového kurikula.⁸⁵

Narážky na antické mytologické bytosti najdeme hlavně v kronikách, příkladem za všechny může být Kosmova *Chronica Boemorum*.⁸⁶ Kosmas byl děkanem pražské kapituly a oddaným latiníkem, ve své kronice dokonce zamlčuje příchod věrozvěstů Cyrila a Metoděje na Velkou Moravu. Kosmas píše ve svých spisech, že si s ním hrála Múza na trávníku gramatiky a dialektiky, což je příznačné pro jeho dobu, neboť ve 12. století vrcholí zájem středověkých vzdělců (obzvláště na západě, kde studoval Kosmas i další čelní představitelé české církve jako pozdější biskupové Jaromír, Daniel a Jindřich Břetislav) o antickou literaturu, skrze kterou se dostávali k řecko-římským bájím a pověstem. Kosmas sám ve své práci využívá hlavně římské podoby jmen bohů a hrdinů.⁸⁷ Aluzí na římské kulturní základy je v *Kosmově kronice* velké množství, celou studii o tomto jevu napsal Antonín Kolář a nese název *Kosmovy vztahy k antice*. Kosmas se neomezoval jen na jména postav, ale i míst a událostí, odkazuje na trojskou válku, kmeny Skythů a Parthů, mluví o Elysiu a Tartaru. Bohy využívá tento kronikář hlavně v kontextu jejich sféry vlivu. O Vulkánovi mluví jako o ohni, Bakchus je redukován na víno, metonomickým označení pro chléb je Ceres a pro lásku Venuše.⁸⁸ Nejčastěji odkazuje Kosmas na práci Vergiliovu a mnohokrát cituje i Horatia.⁸⁹

Nejslavnějším Kosmovým připodobněním je to Břetislavovo. Syna knížete Oldřicha, Kosmův oblíbený Přemyslovec, který se má stát vzorem dalším panovníkům pro jeho schopnosti, rozhodnost a sílu, nazývá „českým Achillem nebo novým Achillem“. Přestože je název pro Břetislava Achilles nejznámější, nezdráhá se mu Kosmas věnovat i jména

⁸⁴ Lubor KYSUČAN: *Antické tradice v barokní latinské literatuře českých zemí*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, str. 57.

⁸⁵ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 21.

⁸⁶ Tamtéž, str. 18.

⁸⁷ Tamtéž, str. 29.

⁸⁸ Libor ŠVANDA: *K recepci antiky v Kosmově kronice*, Greco-Latina Brunesia, 14, č. 1-2, 2009. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: <https://digilib.phil.muni.cz/flysystem/fedora/pdf/114997.pdf>.

⁸⁹ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 34.

dalších reků pohanských, například Odysseus nebo Paris. U trojského prince pak hledá podobnosti v příběhu o únosu Heleny (Břetislav svou veleplodnou Jitku unesl z kláštera).⁹⁰ Jako pár jsou Břetislav a Jitka přirovnáváni k Pýramovi a Thisbii z Ovidiových Proměn, kde láska těchto řeckých milenců byla zakázána jejich rodinami, stejně jako Jitčin otec nemohl oficiálně provdat svou dceru za nelegitimního syna.⁹¹

V době národního obrození se české mytologické postavy často přirovnávaly ke svým klasickým protějškům, tento proces aplikoval už děkan pražské kapituly ve 12. století. Tři Krokovy dcery, Kazi, Teta a Libuše dostaly vlastnosti a moc mýtických žen antiky. Vznešená kněžna Libuše se tak stává Sibylou (ta byla z věštkyň u křesťanů nejoblíbenější, protože prý zvěstovala císaři Augustovi narození Krista, když se rozhodoval, zda přijmout královský titul od senátu). Její sestra Kazi je prý naší verzí kouzelnice Médei z Kolchidy a Tetka jen pouhou pohanskou kněžkou.⁹² Zajímavá je zmínka o Přemyslovi, o kterém Kosmas uvádí, že uctíval zetě Cereřina, za něhož bychom si mohli dosadit Plutona. Vzhledem k tomu, že kronikář neuvádí žádné podrobnosti o mytologii starého obyvatelstva, můžeme pouze teoretizovat na koho naráží.

Zbraslavská kronika se také nevyhýbá narážkám na antické mýty. Mnohokrát se v ní objeví narážka na Fortunu (Štěstěnu), která symbolizuje nestálost přízně osudu. Bytosti mytologie jsou stejně jako v Kosmově textu používány proto, co symbolizovaly (tedy Mars boj, Zefýros západní vítr). Je zmíněno i mnoho příšer, jako Charybda nebo mořské svůdnice Sírény.⁹³ V díle Jindřicha z Isernie (Jindřicha Vlacha), notáře české královské kanceláře za Přemysla Otakara II., vidíme velkou inspiraci římským právem.⁹⁴ Ve svých textech pracoval i s Ovidiem.

K šíření vzdělanosti a tím pádem i latiny a klasických tradic přispělo založení Karlovy univerzity 7. dubna 1348 učencem a králem Karlem IV. Stejně mohlo k rozšiřování vzdělanosti přispět i založení arcibiskupství. Začínají se projevovat i zájmy beletristické a

⁹⁰ Libor ŠVANDA: *K recepci antiky v Kosmově kronice*, Greaco-Latina Brunesia, 14, č. 1-2, 2009. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/114997.pdf.

⁹¹ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 37.

⁹² Libor ŠVANDA: *K recepci antiky v Kosmově kronice*, Greaco-Latina Brunesia, 14, č. 1-2, 2009. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/114997.pdf.

⁹³ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 44.

⁹⁴ Libor ŠVANDA: *K recepci antiky v Kosmově kronice*, Greaco-Latina Brunesia, 14, č. 1-2, 2009. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: https://digilib.phil.muni.cz/_flysystem/fedora/pdf/114997.pdf.

mravoučné.⁹⁵ Doba lucemburská je rovněž dobou vzniku literárně velmi ceněných děl staršího českého písemnictví. Z antických témat se zpracovávají hlavně ta historická, velice populární je postava Alexandra Velikého (*Historie o Alexandrovi*). Historie se drží i *Gesta Romanorum* (přestože se v díle vyskytují fiktivní postavy), dílo je plné křesťanských exemplů.

Vzniká *Kronika trojanská*, která vypráví o některých událostech trojské války, nad hroby Hectora a Achillea se lamentuje nad zbytečností hrdinské smrti a pomíjivost všech pozemských činů. Počítá i s Vergiliovou verzí, že po pádu Troji byl založen Řím, a že tím pádem Římané jsou potomky Trojanů. Troja je zároveň klasickým poučením pro dobré křesťany, protože padla pro hřích. Husité neměli k antice příliš vřelý vztah (přestože sám Hus často antiku používal při kázáních).⁹⁶

3.2.2 Novověk

Na antické tradice navazoval i Učitel národů a biskup Jednoty bratrské Jan Amos Komenský, vidět je to i na jeho díle zkráceně nazvaném *Labyrint světa a ráj srdce* a jeho pracích filozofických. Ve svých spisech o politice se inspiroval hlavně Platónem a Aristotelem.⁹⁷ Přestože sám Komenský se v antice inspiroval, nedoporučoval čtení klasiků v didaktickém prostředí u křesťanských dětí.⁹⁸ Inspirace antikou a její kulturou postihla kromě učenců nekatolických i ty katolické. Jezuita Bohuslav Balbín, současník J. A. Komenského, musel být jakožto znalec latiny s mytologií obeznámen. Balbín hojně využíval antické prostředí pro své alegorie. Pro své žáky pak psal didaktické hry. Divadlo bylo dobrým způsobem, jak se v době baroka seznámit s řecko-římskou mytologií (a také historií). Styl her hledá v Aristotelových myšlenkách o divadle. Centrem divadel byly univerzity a gymnasia, kde se hrála například Senekova hra *Thyestés*, vypravující o strašné lidožravé hostině a tragédii rodu Átreova.⁹⁹ Kromě her se antické postavy vyskytují i v operách (ty nicméně nebývají

⁹⁵ Ladislav VARLČ a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 70.

⁹⁶ Zdeňka TICHÁ: *Antické Prvky v České Poezii 17. a 18. století*, Listy Filologické, 97, č. 2, 1974, str. 101–08. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23459072>.

⁹⁷ Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ: *Antická a renesanční idea smíšené ústavy J.A. Komenského*, In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, E, Řada archeologicko-klasická. 1967, sv. 16, řada. E12, str. 196. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z: <https://digilib.phil.muni.cz/handle/11222.digilib/109974>.

⁹⁸ Lubor KYSUČAN: *Antické tradice v barokní latinské literatuře českých zemí*, str. 89.

⁹⁹ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 448.

v češtině). V 1. polovině 19. století se divadlu věnuje Franciscus Lang, ten používá velké množství přirovnání k antickým hrdinům (hlavně těm římským) a žádá o přízeň Múzy.¹⁰⁰

Vliv antických tradic na barokní dobu je značný. Doba pobělohorská i jí předcházející manýrismus vychází z renesanční vzdělanosti a zájmu o kulturu a klasické tradice, které nabízel především rudolfinský dvůr. V době císaře Rudolfa tvořila například Alžběta Johana Vestonie, původem Angličanka, která strávila většinu svého života v Praze. Její dílo je složené z básní, které si navzájem posílala s dalšími humanistickými učenici a nese název od jeho sestavení roku 2003 *Proměny osudu*.¹⁰¹ Psala latinsky. Už ve své době byla tato autorka velmi ceněna a dostala přívlastky jako desátá Múza a zbožňovaná Pallas. Snahy zviditelnit tuto malostranskou Sapphó sahají až do dob národního obrození, jako první překládal její dílo František Ladislav Čelakovský (překlady vyšly v *Časopise Českého muzea*)¹⁰². Její popularita ovšem přinesla i problémy, protože se jí začaly přisuzovat básně, které jí nepatřily, jen aby se ještě zvýšil její věhlas.¹⁰³ Antická mytologie byla pro humanistické učence denním chlebem a Vestonie nebyla výjimkou. Ve svém díle srovnává císaře, kterého žádá o navrácení rodinného majetku, s různými bohy a sama sebe staví do role Themis, bohyně spravedlnosti a práva.¹⁰⁴ Naznačuje tak císaři Rudolfovi, že spravedlnost je na její straně. Jako mnoho básníků a básniřek, i ona věnuje některé své básně Apollónovi a Múze (kterou připodobňuje k Ježíši).¹⁰⁵ Mytologických postav antického Řecka a Říma je v literární pozůstalosti nevlastní dcery magistra Edwarda Kelleyho obrovské množství. V její době tvořila taková jména jako Jan Campanius Vodňanský a Jiří Carolides. V době rudolfinské a barokní se často mytologické postavy příliš neoddělují od těch historických a koexistují v jednom básnickém díle.¹⁰⁶

¹⁰⁰ Lubor KYSUČAN: *Antické tradice v barokní latinské literatuře českých zemí*, str. 107.

¹⁰¹ Alžběta Johana VESTONIE: *Proměny osudu*, Brno: Atlantis 2003, str.10.

¹⁰² Eduard PETRŮ: *Alžběta Jana Westonia a její místo v české literatuře*, Česká Literatura, 33, č. 5, 1985, str. 424–37. [cit.29. 6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/43745235>.

¹⁰³ Jan PIŠNA: *Několik poznámek k výboru Proměny osudu z díla Alžběty Johany Vestonie*, Listy Filologické, 127, č. 3/4, 2004, str. 371–79. [cit.29. 6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23468387>.

¹⁰⁴ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 439.

¹⁰⁵ Jan PIŠNA: *Několik poznámek k výboru Proměny osudu z díla Alžběty Johany Vestonie*, Listy Filologické, 127, č. 3/4, 2004, str. 371–79. [cit.29. 6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23468387>.

¹⁰⁶ Zdeňka TICHÁ: *Antické Prvky v České Poezii 17. a 18. století*, Listy Filologické, 97, č. 2, 1974, str. 101–08. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23459072>.

V 17. a 18. století podléhá poezie stále některým renesančním trendům, mezi které patří i značná inspirace antikou, a to včetně mytologie. Přestože baroko je dnes spojováno hlavně s křesťanskou mytologií a snahou o další přivedení člověka k hluboké a citové víře, vyskytují se zde, stejně jako například ve středověku, antické pohanské bytosti. Jan Josef Božan používá hrdiny a postavy z trójské války ve svém *Slavičku rajském* (konkrétně Helenu, Parida, Hektora a Achillea, vzápětí zmiňuje i autory jako byli Vergilius, Cicero a Ovidius, dále jmenuje dobyvatele Alexandra). Antice neunikl ani známý básník a skladatel Adam Michna z Otradovic, který do svých skladeb v *České mariánské muzice* zakomponoval Venuši a Amora (kterého ztotožňuje s Kristem, což v české literatuře není běžné).¹⁰⁷

Ve *Zdoroslavničkově v kratochvilném hájíčku postaveném* jezuita Felixe Kadlinského najdeme mnoho písní na téma přírody, krásy a života. Kadlinský do svého *Zdoroslavničku* zakomponoval příběh o Dafnidovi, který znal od Ovidia (stejně jako mnoho autorů 1. poloviny 19. století jej zaujala bukolická poezie). Ani básníci barokního období se nemohli vyvarovat přirovnávání svých milovaných dam k Venuši. Básníci samozřejmě také trpí, jsou-li střeleni Amorovým šípem (například dílo Václava Jana Rosy určené Anně Vitanovské).

¹⁰⁷ Zdeňka TICHÁ: *Antické prvky v české poezii 17. a 18. století*, Listy Filologické, 97, č. 2, 1974, str. 101–08. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/23459072>.

4 Autoři

Tato část práce se zaměří na podrobnou analýzu antických mýtů v dílech vybraných autorů a jejich užití, funkce, interpretace a místo v poezii jednotlivých autorů.

4.1 František Palacký (1798-1876)

František Palacký je v dnešní době znám především jako historik, ale svou kariéru začínal jako estetik.¹⁰⁸ V letech 1818–1823 vydal *Přehled dějin krásnovědy a její literatury*, která pojednává o dokonalosti Řeků ve všech uměleckých odvětvích, ale také o jejich zasloužení se o položení základů světové estetiky, (své názory opírá hlavně o Longina a Plotina).¹⁰⁹ Inspiroval se především řečtinou a nepřikládal takový význam latinským veršům. Latinsky a řecky se naučil díky samostudiu. Když navštěvoval lyceum, byl již schopen v latině skládat básně. Dokonce dosáhl takové úrovně, že dokázal překládat Cicerona.¹¹⁰ Později překládal estetická díla Platónova – *Faidru* a *Symposion*. Otec národa, jak byl Palacký později nazýván, tyto překlady dělal hlavně pro národ. Věřil tomu, že antická díla mohou položit základy národního písemnictví, a proto se je snažil českému národu přiblížit.¹¹¹

Značný vliv na Palackého (a před ním i Dobrovského a Jungmanna) měly spisy Františka Faustina Procházky, především jeho ohlédnutí se za vývojem dějin, literatury, jazyka českého a české vzdělanosti s názvem *Commentarius*.¹¹² Procházka tvrdil, že nejdokonalejší verzi češtiny byla humanistická veleslavínská čeština, která se snažila přiblížit Ciceronově latině. Podle Procházky jazyk příliš zlidověl, zbarbarizoval a nejlepším způsobem, jak český jazyk navrátit na výsluní, je znovu vydávat staré české knihy.¹¹³ Procházkovy teorie se projevíly hlavně v próze a Palackého estetických a historických dílech.¹¹⁴ Na základě těchto poznatků označuje Karel Svoboda (autor knihy *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*) jak Františka Palackého, tak i Pavla Josefa Šafaříka za novohumanisty. Za nové humanisty označuje Svoboda autory, kteří se distancovali od osvícenství a tento

¹⁰⁸ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 341.

¹⁰⁹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 62.

¹¹⁰ Tamtéž, str. 61.

¹¹¹ Tamtéž, str. 64.

¹¹² Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ a Jana NECHUTOVÁ: *Antika, Čechy a evropská vzdělanost*, str. 94.

¹¹³ Tamtéž, str. 94.

¹¹⁴ Tamtéž, str. 95.

svůj postoj prokázali právě ve zmíněném sporu o prozódii (časomíra vs trochej).¹¹⁵ Palacký ve svých textech často mluvil o věčné kvetoucí Řekyni, tedy o múze.¹¹⁶ Múzy obecně se vyskytují ve velké části poezie, které tato práce rozebírá.

Palacký silně ovlivnil pohled na české dějiny, hledal v nich prvky demokracie. Podle Palackého se „češtví“ potýkalo s „římanstvím“, tj. absolutní moc papeže (sám Palacký byl evangelíkem), a „němectvím“ (moc císařská), to je jedním z důvodů, proč s takovou vervou vyzdvihuje husitství.¹¹⁷ Roku 1827 založil Časopis Národního muzea, který dodnes slouží jako prestižní vědecký časopis a je tak nejdéle fungujícím vědeckým časopisem u nás. Zanechal tak na české historii významnou tečku.

4.1.1 Básně¹¹⁸

Většina básní vyšla až po Palackého smrti, protože jak je řečeno v úvodu ke sbírce, sám Palacký nevěřil, že je talentovaným básníkem a rozhodl se opustit český Parnas. Psal tedy „do šuplíku“ a tak je tato sbírka směsicí básní z různých fází Palackého života. Básně však mají společné vlastenecké podtóny, způsoby psaní a inspiraci v antické mytologii.

*Ideálů říše*¹¹⁹ (hymnus) je báseň popisující dokonalý svět idejí. Palacký zmiňuje génia, což je římský ochranný duch sídlící v hlavě muže, jak sestupuje z nebes. Dává tedy něčemu, co by obvykle bylo spojeno s člověkem něco ještě božstějšího. Když se génius vrací, už ho autor spojuje s myslí. Palacký rovněž zmiňuje zefyry, tím básnický pojmenovává mírný vánek po bohu západního větru Zefyroví. V básni *Moudrost*¹²⁰ Palacký tuto římskou ctnost připisuje Husovi, kterého popisuje jako bájného ptáka Fénixe, jenž vždy povstane z vlastního popela.¹²¹ Básník se vznáší k Olympu, chce se díky moudrosti odevzdat nesmrtelným bohům, zatímco bude díky Múze hrát na lyru.

¹¹⁵ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 59.

¹¹⁶ Tamtéž, str. 59.

¹¹⁷ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 186.

¹¹⁸ František PALACKÝ: *Básně*, Praha: Bursík&Kohout, 1898.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 37.

¹²⁰ Tamtéž, str. 41.

¹²¹ Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, FÉNIX.

U hrobu přítele je žalozpěv o mrtvém příteli, kterého spisovatel velice chválí, přisuzuje mu přízeň Pallas Athény i Múz. Zmíní i Zoru (rozednění), která hlídá nad jeho hrobem. *K samovraždivému Radoslavovi*¹²² je básní, skrze kterou promlouvá Palacký k sebevrahu, snaží se ho přesvědčit, aby skutek nespáchal. Na samotný čin je pohlíženo křesťanským pohledem, tj. sebevražda je hříchem. Nicméně k přesvědčování jsou použita i antická přirovnání. V antické mytologii sebevražda není vnímána jako čin zasluhující trest. Na začátku je čin viděn jako nesmyslný a sebevrah je spojován s jednou z Erínyí, Megairou. Erínye pronásledovaly zločince, kteří spáchali nějaký násilný čin.¹²³ Přestože sebevražda není v antické kultuře trestná, v tomto kontextu ji tak Palacký vystihuje, autorka práce se domnívá, že tak činní na základě vlastního křesťanského smýšlení. Ve smířlivé části textu se nalézá odkaz na génia sídlícího v čele, který by neměl zaniknout a raději by měl svým setrváním na zemi uctít své předky, což patří k římskému kultu uctívání hlavy rodiny.

Báseň *Na smrt P. Štěpána Fábryho*¹²⁴ byla veřejně pronášena při pohřebním shromáždění 18. 3. 1817. Z žalozpěvu je možné se domnívat, že Palackého mrtvý učitel z Prešpurku se věnoval umění, protože Múzy si po jeho smrti zakrývají struny svých nástrojů. Truchlí pro něj Grácie i Slávie, která je v této době brána jako alegorie Slovanů, byl to tedy muž významný pro slovanské prostředí. *Zlomky z mé první básně novoroční I. 1815*¹²⁵ se dělí na tři části, Vojnu, Upokojení a Ctnost. S největší pravděpodobností se jedná o reakci na konec napoleonských válek, čemuž napovídá datace i téma. Palacký se raduje, že se z Evropy vytratil lítý Mars a bude opět čas na klid a lásku. Mars je zde použit čistě jako symbolika zuřivých bojů.

*Báseň k slavení jubileum slavn. Konviktu Jesenákov. d. 15 ledna 1817*¹²⁶ opět pochází z Palackého mladických studijních let. Jedná se o báseň oslavnou velebící umění, vzdělání a konvikt sám. Přeje si, aby o místo pečovaly Múzy a chválí je za to, že se díky vzdělání mohou lidé přiblížit více k Olympu. Používá rovněž název Uměny, čímž může označovat Múzy, jako se tomu dělo v pozdějších literárních dílech této doby, nebo může personifikovat

¹²² František PALACKÝ: *Básně*, 1898, str. 47.

¹²³ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str.131.

¹²⁴ František PALACKÝ: *Básně*, 1898, str. 51.

¹²⁵ Tamtéž, str. 53.

¹²⁶ Tamtéž, str. 55.

umění. Vzhledem k tomu, že slovo Múzy již bylo v textu použito, přiklání se autorka této práce k druhé možnosti. Velebený konvikt založil v 18. století pro syny zemanských rodin Jan Jesenák¹²⁷

*Báseň na smrt Jeho Osvícenosti, Vys. Uroz. P. Petra Baloga*¹²⁸ je chvalo zpěv na umrlého Pétera Baloghyho. S uherským vzdělavcem, županem a generálním inspektorem evangelické církve augsburské (v Uhrách) se Palacký setkal, když učil v Přešpurku. Udělal na něj dojem a stal se důvodem, proč v městě Palacký zůstal déle (dalším důvodem bylo, že Přešpurk byl kulturnějším prostředím, než nabídnutá obec Bílská).¹²⁹ V básni se vyskytuje narážka na génie, když Palacký říká, že „oblažených géníů jsi oděl život“, naráží tak na Baloghyho intelekt a vhléd.

Ve *Vítání máje*¹³⁰ se básník přirovnává k Ikarovi, ne na základě symbolické pýchy, jenž předchází pád, ale cítí, že nemůže vzlétnout ke slunci za základě nedostatku talentu. Přesto se však vzhopí a požádá Grácie o nástroj. V této básni jsou jasně vidět pochybnosti Palackého o vlastním talentu, které ho nakonec donutily vzdát se básnické kariéry. Palacký také psal svému učiteli Janu Benediktimu, že básníků je v Čechách dost, ale naučné literatury je v českém jazyce nedostatek.¹³¹

*Tištěné úryvky prací básnických*¹³² jsou druhou částí sbírky. V ní používá Palacký nepřeborné množství různorodých postav z řecké i římské mytologie, vyskytují se zde Vergiliovy pastýřské postavy, jako Tityrus a Amaryllis.¹³³ Výskyt těchto dvou postav však dokazuje Palackého lásku k Vergiliovi a pozůstatkům ideálu pastýře v literatuře, jak o tom mluvil Varlc.¹³⁴ Dále se v básni vyskytuje krasavec Adonis, kterého oplakávají Éros i krásná Kypris (jeden z názvů pro Afroditu). Padne i zmínka o Achájcích. Celá tato pasáž spíše převypravuje antické mýty, než aby s nimi nějak zajímavě pracovala.

¹²⁷ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 26.

¹²⁸ František PALACKÝ: *Báseň*, 1898, str. 58.

¹²⁹ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 39.

¹³⁰ František PALACKÝ: *Báseň*, 1898, str. 76.

¹³¹ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 31.

¹³² František PALACKÝ: *Báseň*, 1898, str. 76.

¹³³ Kathleen KUIPER: *Amaryllis*, *Britanica*, 2010, [online]. [cit 27. 6. 2023]. Dostupné z.:

<https://www.britannica.com/topic/Amaryllis-literary-character>.

¹³⁴ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 334.

Sbírka *Básně* jsou důkazem Palackého mladických literárních snah, na společnost však neměly příliš velký dopad, přestože často odkazují na skutečné historické události¹³⁵ a badatelům mohou sloužit spíše jako důkaz jeho oddanosti časomíře a znalosti antických bájí. Většina zmíněných básní vyšla až posmrtně, přestože většinu napsal mezi lety 1816-1819.¹³⁶ Žádné z nich Palackého jako básníka příliš neproslavily. Svého věhlasu dosáhl František Palacký až vydáním své historické práce (především *Dějiny národu českého v Čechách a v Moravě*), kde však používá pro 19. století typický umělecký styl psaní historie.¹³⁷ Na fakta nenahlíží s dokonalou objektivností, právě naopak některé záležitosti zveličuje a jiné potlačuje.

4.2 Pavel Josef Šafařík (1795–1861)

Pavel Josef Šafařík se narodil na Slovensku jako syn evangelického kněze. Na univerzitě v Jeně studoval teologii, filozofii, historii a přírodní vědy.¹³⁸ Společně s Palackým studovali estetiku. K vývoji českého národního hnutí přispěl hlavně svou vědeckou prací a teoriemi o slovanství. S Palackým byl předsedou Slovanského sjezdu a souhlasil s Palackého austroslavistickými názory.¹³⁹

Stejně jako Palacký i Šafařík dával přednost řeckému vzoru před latinským, přesto i on velmi ctil latinské vzory (hlavně vliv latiny na veleslavínskou češtinu) a věnoval se mimo jiné i anakreontice.¹⁴⁰ Mezi lety 1815-1817 studoval Šafařík v Jeně, kde se nakonec stal členem velkovévodské latinské společnosti. V tomto středoněmeckém městě se věnoval především studiu řečtiny.¹⁴¹ Mnoho umělců tohoto období se věnovalo překladu a Šafařík nebyl výjimkou, přeložil Schillerovy básně *Hektorův odchod* a *Dithyramby*.¹⁴² Během studií v Jeně překládal i antické autory jako například Aristofana. Překladatelské činnosti se věnoval i při svém působení v *Muzejníku* (*Časopis Národního muzea*).¹⁴³ Po roce 1818 se

¹³⁵ Veronika VITOUCHOVÁ: *František Palacký, Informace* [online], č.1, 2016. [cit 27. 6. 2023]. Dostupné z.: https://www.lib.cas.cz/casopis_informace/frantisek-palacky/.

¹³⁶ Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, str. 31.

¹³⁷ Kamil ČINÁTL: *Dějiny a vyprávění*, Praha: Argo 2011, str. 11.

¹³⁸ *Slovník českých spisovatelů*, Praha: Československý spisovatel, 1964, str. 479.

¹³⁹ Tamtéž, str. 480.

¹⁴⁰ Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ a Jana NECHUTOVÁ: *Antika, Čechy a evropská vzdělanost*, str. 96.

¹⁴¹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 60.

¹⁴² Tamtéž, str.60.

¹⁴³ Tamtéž, str.61.

Šafařík přestal věnovat hlavně klasické filologii a začal se více zajímat o slavistiku, která v té době začínala být stále populárnější.¹⁴⁴ To ovšem neznamená, že by na klasické tradice zanevřel nebo je považoval za méně důležité, naopak v časopise *Krok* prohlásil, že řecká a římská literatura je základem rozumové a umělecké osvěty, hlavně pro novější národy.¹⁴⁵

4.2.1 Tatranská Múza s lyrou slovanskou (1814)¹⁴⁶

Autor v této sbírce používá hexametr, asklepiadský i saphický rytmus, kterými odkazuje na řecké vzory.¹⁴⁷ Šafařík se v básních nejspíše inspiroval Theokritem ze Sýrakús, básníkem helénistického období, který proslul hlavně svou bukolskou poezií, z níž vycházel i římský básník Publius Vergilius Maro. Z něho mohl Šafařík rovněž vycházet, nicméně vzhledem k Šafaříkově fascinaci řeckým prostředím pravděpodobněji vycházel z Theokrita.

Už v předmluvě své prvotiny se Šafařík věnuje antickým bytostem a to Múzám, s nimiž se loučí. Posílá je do dalekých krajín a doufá, že od něj budou pozdravovat svého pána, což by se dalo chápat jako obrazné pojmenování Apollóna, boha umění. Múza má navštívit i byty jeho přátel, aby jim předala inspiraci. Básník rozumí tomu, že Múza nemůže zůstat na jednom místě a musí své schopnosti věnovat všem. Na konec prozradí Múze, že je Slovanka a tím Šafařík dodává svému dílu jasný vlastenecký podtext. Pro přesnost této práce je nutno dodat, že existují teorie, které mluví o tom, že předmluvu *Loučení s Múzou* nenapsal sám Šafařík, ale jeho otec, text je totiž podepsán jako P.J. Šafáry a buditelův otec se tak často podepisoval.¹⁴⁸

V části *Slavomil*¹⁴⁹ dává Šafařík prostor hlavně přírodě, s tím se, jako ve většině zde popisovaných básní, pojí i ztotožňování bohů s živly, kterým vládnou. V této části je tak popsán Zefyros, který ze všech čtyř větrů bývá v popisované poezii nejfrekventovanější. Na

¹⁴⁴ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 61.

¹⁴⁵ Tamtéž, str. 61.

¹⁴⁶ Pavel Josef ŠAFAŘÍK: *Tatranská Múza s lyrou slovanskou*, Levoča: Mayer 1814.

¹⁴⁷ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 60.

¹⁴⁸ Viktor VIKTORA: *Tatranská múza a lyrou slovanskou*, Sborník Národního muzea v Praze, 58, 2013, č. 1-2, str. 26-31. [cit 24. 6. 2023]. Dostupné z.: https://publikace.nm.cz/file/bf53eae132c9435d355e7fcc2ad03248/18077/sbornik_C_1_2_2013_imprimatur2_26-31.pdf.

¹⁴⁹ Pavel Josef ŠAFAŘÍK: *Tatranská Múza s lyrou slovanskou*, str. 7.

obloze pozoruje Titána ve zlaté zbroji, jímž je Héliovo spřežení. Hélios je bohem tahajícím slunce po obloze. V některých mýtech je vlivem synkretismu nahrazen Apollónem, ku příkladu Čelakovský jako boha slunce označuje Apollóna. Hélios je synem Titána Hyperiona a bývá v některých verzích za Titána označován.¹⁵⁰ Lyrický subjekt znaven ulehne pod sosnu, v kraji mu dá napít makového mléka Morfeus a přinese tak sen o Apollónovi. Ten je popisován jako nádherný zlatovlasý mladík bez jediné chyby s věncem z vavřínu na hlavě, což je typické pro zobrazování Apollóna ve všech dobách. Šafařík zmíní i Apollónův další atribut, luk, ovšem místo lyry má bůh po boku loutnu.¹⁵¹ Bůh umění vypráví básníkovi o stavu jeho domény a hrozí, že v takovém prostředí by se mohl Mílek (láska) vytrátit a tři Hóry s ním. Z textu neplyne jasně, o kterých Hórách básník mluví, zda se jedná o strážkyně ročních období, nebo zákonů a míru. Vzhledem ke konceptům, o kterých Apollón promlouvá (umění, láska) se autorka práce přiklání spíše ke konceptu strážkyně zákonů. Šafařík byl humanistou a estetikem, tudíž je možné, že tyto koncepty propojoval i v kontextu národního obrození. Nakonec přikáže Apollón básníkovi básnit.

V básni *Láska*¹⁵² se objevuje slovanská podoba Érota Mílek ozbrojen, stejně jako jeho řecký druh, lukem a šípy lásky, které protnou milencova ňadra. *Slavení slovanských pacholků*¹⁵³ začíná oslovením nebeské panenky, která plně ovládá lidské umění. Mladík, jenž ji oslovuje touží po tom, aby panna přispěla k rozmachu jeho národa. Vzhledem k narážce na Olymp a na prosby o inspiraci se pravděpodobně píše o jedné z Múz.

*Jitro*¹⁵⁴ je krátkým dialogem mezi dvěma antickými hrdiny Dafnidem a Melinou, kteří se navzájem hravě popichují a vyzívají se ke zpěvu. Melinou je pravděpodobně myšlena římská lyrická básnířka, které složila hymnu na Řím.¹⁵⁵ Dafnis byl bájným řeckým mladíkem, který symbolizuje ideál života pastýře a je typickou postavou pro bukolskou poezii. Je brán za prvního pěvce pastýřských písní, jeho život je přesným opakem hrdinné smrti v boji. Některé verze říkají, že se se zamiloval tak mocně, až neviděl útes a spadl z něj, podle jiné jej o zrak

¹⁵⁰ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 178.

¹⁵¹ Tamtéž, str. 56.

¹⁵² Pavel Josef ŠAFAŘÍK: *Tatranská Múza s lýrou slovanskou*, str. 22.

¹⁵³ Tamtéž, str. 25.

¹⁵⁴ Tamtéž, str. 40.

¹⁵⁵ Václav BAHNÍK: *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974, str. 380.

připravila milenka Nomia, když se zamiloval do jiné.¹⁵⁶ Báseň má erotický nádech (což je pro postavu Dafnida velmi typické), kdy oba milenci obklopeni flořinými květy, o které Melina Dafnida žádala, podléhají květnovému dni a milují se.

V básni *Sen*¹⁵⁷ překvapivě nefiguruje Morfeus, jak tomu bylo v předešlých básních s podobným tématem, ale jeho otec Hypnos, který je bohem spánku a otcem snů. Z textu jasně vyplývá, o koho se jedná. Autor jej nazývá synem Nočněny, počestěnou verzí bohyně noci Nyx, což je dalším signálem, že se nejedná o Morfea, jeho matkou byla jedna z Charitek Pásithea.¹⁵⁸ Hypnos je popisován jako okřídlený, což odpovídá jeho běžnému zobrazování. Báseň *Na Umku* opět skrývá odkazy na Múzu, které se Šafařík omlouvá za nedostatek talentu a přísahá, že netouží po slávě, ale po její přízni.

Šafaříkova sbírka je plná řeckých verzí antických bohů a bytostí, vzhledem k Šafaříkově lásce k Řecku se jedná o jev očekávaný. V tomto díle je vidět snaha přivést antickou mytologii do českého prostředí, básníkovi stále radí Múzy a Apollón a po nebi se prohání Hélios (což je celkem netradiční, obvykle básníci jako vozataje slunce volí Apollóna), ale už používá i počestěné výrazy jako Nočněna a Umky, tedy Múzy, po kterých pojmenovává svou sbírku a jako každý umělec je prosí o inspiraci.

4.3 Ján Kollár (1793-1852)

Ján Kollár se ke studiu latiny dostal skrze svého učitele Jána Šulka, který byl sám autorem latinské mluvnice.¹⁵⁹ Latinským klasikům Kollár propadl, náruživě četl Horatia, Vergilia, dramatika Livia a všechny latinsky píšící autory starověku, jen Publia Ovidia Nasona neměl příliš v oblibě, prohlásil o něm, že je příliš plytký a do básnického světa nepřináší nic nového.¹⁶⁰

Podle jedné z Kollárových teorií se slovanské jazyky vyvinuly z latiny.¹⁶¹ Při vytváření vlastních teorií o původu jazyka se Kollár opíral o poznatky jihoslovanských kolegů, kteří

¹⁵⁶ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 98.

¹⁵⁷ Pavel Josef ŠAFAŘÍK: *Tatranská Múza s lýrou slovanskou*, str. 58.

¹⁵⁸ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 203.

¹⁵⁹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 63.

¹⁶⁰ Tamtéž, str. 64.

¹⁶¹ Ladislav VARLČEK a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 339.

měli rovněž tendence přirovnávat vlastní jazyky k řečtině i latině.¹⁶² V roce 1817 odjel Kollár studovat na několik semestrů do Jeny, kde četl hlavně řecké dramatiky Euripida a Sofokla, dostal se i k bližšímu studiu Homérových eposů, které jej nadchly.¹⁶³ Jednou z jeho inspirací byl francouzský klasicismus, kromě něj se inspiroval i Rukopisy královedvorským a zelenohorským,¹⁶⁴ které v této době dosahovaly obrovského vřhlu u všech umělců a přinášely zaměření Čechů na vlastní mytologické postavy.

Ján Kollár byl básníkem velice oblíbeným a do české poezie 19. století přispěl rozmachem sonetů, které později přepracoval do svého velkého lyricko-epického díla *Slávy dcera*.¹⁶⁵ Další z inspirací pro *Slávy dceru* mohly být i *Ossianovy zpěvy* (používá se i název *Básně Ossianovy*), ty sepsal skotský básník James Macpherson a vydával je za dílo básníka ze 3. století. *Ossianovy zpěvy* se rovněž inspirovaly antikou a obsahují variaci na příběh o králi Midasovi.¹⁶⁶ Z *Ossianovy* verze této báje pak vycházel Karel Havlíček Borovský při konstrukci Krále Lávry. Borovský však z Midase udělal irského Lávru, aby zmátl cenzory.¹⁶⁷ To, že se Kollár inspiroval *Ossianovými zpěvy*, je vidět na textu samotné básně a tuto teorii potvrzuje i Martin C. Putna, který říká, že Kollár, který provádí dceru Slávy se chce stát slovanským Ossianem.¹⁶⁸

Během svého života Kollár často navštěvoval Itálii a stejně jako jeho současníci byl uchvácen krásou umění antického i toho, které z antiky vycházelo. Je patrné, že se Kollár zdržoval v Brescii, kde viděl vykopávky chrámu z doby Vespasiniána, a ve Veroně, tam byl uchvácen místním amfiteátre.¹⁶⁹ Ani při svých cestách po Itálii se nevzdává ideje slovanské a latinské propojenosti a ve svých poznámkách píše o všudypřítomném duchu „slavjanském“.¹⁷⁰ Tohoto ducha se snaží dokázat ve svých cestopisech, kde v latinských

¹⁶² Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 67.

¹⁶³ Tamtéž, str. 65.

¹⁶⁴ Jak již bylo zmíněno výše dnes víme, že se jedná o kvalitní falza na základě chemického i jazykového rozboru.

¹⁶⁵ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 195.

¹⁶⁶ Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, str. 340.

¹⁶⁷ Tamtéž, str. 342.

¹⁶⁸ Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, str. 51. PUTNA

¹⁶⁹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 67.

¹⁷⁰ Tamtéž, str. 67.

nápisech a slovech hledá kořeny slovanského původu, tento princip praktikuje i na názvy měst a míst (například Tibera je podle něj odvozena ze slova zubr).

Kromě svých cestopisů vydal i dílo s názvem *Staroitalia slavjanská* (1853), které začíná předmluvou, kdy císaři Františku Josefovi zvěstují římsí bohové, že latina je staroslovanské nářečí, jež podlehl vlivu řečtiny.¹⁷¹ Kromě výkladu slov skrze slovanský původ se v tomto díle věnuje slovenský filolog i roubování českých pověstí na římské, které považoval za jejich protějšky. Z Romula a Rema se tak pod Kollárovým perem stali Čech a Lech a únos Sabineek je jen jinou verzí dívčí války.¹⁷² V tomto místě je nutno podotknout, že mnoho autorů už v minulosti srovnávalo české pověsti s těmi antickými, například Kosmas Vlastu a její družky z Děvína přirovnává k Amazonkám, tady se však spíše jednalo o metaforu. Tyto Kollárovy teorie jsou však i dnes považovány za nadinterpretace a v etymologii se s nimi nepracuje.¹⁷³ Kollár pravděpodobně sám sebe jako vědce neviděl, o šlo mu hlavně o uměleckou stránku jazyka a celého národního hnutí, prohlásil, že Slávě více prospějete jako milencové než pitencové (dnes by se řeklo patologové).¹⁷⁴

4.3.1 Básně (1821)¹⁷⁵

Ve svých Básních používá Kollár často časoměrná dvojverší (obzvláště v elegiích).¹⁷⁶ Ve sbírce se obecně projevuje Kollárovo humanistické vnímání Řeků jako národa, kterým by se všichni ostatní měli inspirovat. Tuto myšlenku vystihne hlavně v básni *Řečtění*. Svou lásku k řečtině ukazuje i ve svých úvahách filozofických, kde uvádí latinu jako jazyk vyšších vrstev a řečtinu, kterou popisuje jako blízkou slovanským jazykům, vystihuje jako demokratický jazyk.¹⁷⁷ V této sbírce se poprvé setkáváme s Kollárovým synkretismem, Kupido si taky hraje s Mílkiem, který jej v pozdějších verzích zcela nahradí.¹⁷⁸

¹⁷¹ Tamtéž, str. 68.

¹⁷² Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 68.

¹⁷³ Tamtéž, str. 67.

¹⁷⁴ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 22.

¹⁷⁵ Ján KOLLÁR: *Básně*, Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1821.

¹⁷⁶ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 65.

¹⁷⁷ Tamtéž, str. 67.

¹⁷⁸ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 94.

4.3.2 Slávy dcera¹⁷⁹

Slávy dcera je mnohými považována za nejvýznamnější dílo vlastenecké poezie. Básník v roli poutníka prochází dávno ztracené kraje Slovanů a ukazuje je dceři bohyně Slávy, slovanské patronce Míne. Tato lyricko-epická skladba obsahuje nepřeborné množství postav z antické mytologie, a dokonce i poslovanštěné verze bohů řecko-římského panteonu. Kromě výše zmíněného Mílka-Amora se dostane i na jeho matku Venuši, tedy slovanskou Ladu, její prostor v básni není výrazný, ale dá do vínku Míne krásu, je tedy jasné, že krom lásky je stejně jako Venuše i bohyní krásy. K pokusu o synkretismus dospěl Kollár kvůli nedostatku bohů, kteří by byli společní celému slovanskému prostoru.¹⁸⁰

Sama Sláva (Slavěna, Slávie) je postavou podle římských představ. Jako Řím chránila Roma, zavedená císařem Augustem společně s kultem císaře,¹⁸¹ tak i Slávie má na starosti svůj lid, tedy slovanstvo a na jeho utrpení si stěžuje na sněmu bohů. Jako zástupce hrdinů je zde přítomen lužickosrbský kníže Miliduch. Z mýtických postav pak můžeme v Kollárově knize najít například ochechule, což jsou sirény-svůdnice.¹⁸² Postava Míny samotné je rovněž velmi zajímavá, je stvořena bohy jako dar Slávě a Slovanům (jako například Pandora, ale to by jí dávalo negativní konotace, tudíž tuto komparaci nejspíše Kollár nezamýšlel, nepočítáme-li s koncem Pandořina příběhu, kdy se v její skřínce schovává i naděje, kterou má Mína přinést Slovanům). Mína získává atributy tří bohů, které měl rozsoudit Paris, je krásná jako Afrodita, moudrá jako Pallas Athéna a také má královskou důstojnost Héry.¹⁸³ Stejně jako většina básníků jeho doby se Kollárovi podařilo spojit přírodu a boha, který měl její část na starost v jedno, z větríku se tak opět stává zefír.

Tendence přetvářet antická jména ve slovanská měl Kollár už ve své studii *Rozprava o jménách, počátkách i starožitnostech národu slavského a jeho kmenům* (1830), kde je možné se dočíst, že jméno Hellas je vlastně Slavem, Kalimachos Vojeslavem a Hippolytos Konislavem, čímž zachovává původní význam jmen, stejně jako to dělá u bohů ve *Slávy*

¹⁷⁹ Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, Praha: Academia, 2014.

¹⁸⁰ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 94.

¹⁸¹ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, str. 168–169.

¹⁸² Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, str. 23.

¹⁸³ Tamtéž, str. 28.

dceři.¹⁸⁴ Mílek je později adaptován i jinými básníky jako náhrada za Amora. Jsou v nich však nepatrné rozdíly, například Mílek má k dispozici loď taženou ptáky spojenými s láskou (labuť a holoubci).¹⁸⁵ Kollár se podle komentáře Martina C. Putny věnuje v básni i historický reáliím, například bělost Míminy kůže může odkazovat na panenskou čistotu vestálek, služebnic římské bohyně Vesty.¹⁸⁶ Putna však hned přiznává, že se může jednat i o ideál krásy slovanské (například Bílé paní), k čemuž se autorka této práce rovněž přiklání. Později přidané zpěvy Archeron a Lethe jsou inspirovány Dantovu *Božskou komedií*. Básník v nich po Dantově vzoru prochází svou ideu slovanského pekla a nebe za pomoci své milované průvodkyně Míny, která je po celou dobu jeho Vergiliem i Beatricií. Kollárova *Slávy dcera* byla označována jako „bible Slovanstva“, jedná se o velký soubor plný narážek na mytologie, vytváří vlastní mýty a staví se do role prorocké. Kollár sám si byl této funkce vědom, říkal, že hraje na nástroj, který ještě nemá struny.¹⁸⁷

4.4 František Ladislav Čelakovský (1799-1852)

Čelakovský se ve své básnické tvorbě podle knihy *Antika a česká kultura* antickou mytologií příliš neinspiroval, avšak inspiroval se klasiky. V *Ohlasech písní českých* můžeme částečně postřehnout inspiraci Horatiem, který v té době byl velice známou a oblíbenou inspirací pro básníky, jak již bylo výše zmíněno, a Čelakovský jej rád citoval ve svých dopisech.¹⁸⁸ K humanistickým ideálům se nepřiblížil tak jako jeho současníci Palacký, Šafařík nebo Kollár. Zajímal se spíše o myšlenky Johanna Gottfrieda von Herdera.¹⁸⁹

V díle se setkáváme spíše s hrdiny a příšerami slovanského původu než s antickými vzory. Místo reků Aineia, Hektora či Achillea se hlavně v *Ohlasech* setkáme s bohatýry jako byl Ilja Muromec a místo najád a vodních duchů najdeme ve sbírce *Smíšené básně* (1822) vodníky a vodnice. Nejedná se však o dokonale platné pravidlo, například v *Růži stolisté*¹⁹⁰ (1840) by v básni *Zemi v roucho smaragdové*¹⁹¹ mohl použít místo římské bohyně jara Flory

¹⁸⁴ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str.68.

¹⁸⁵ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 96.

¹⁸⁶ Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, str. 27 PUTNA

¹⁸⁷ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 93.

¹⁸⁸ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 69.

¹⁸⁹ Tamtéž.

¹⁹⁰ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Růže stolistá: básně a pravda*, Praha: Tisk a papír Synů Bohumila Háse, 1840.

¹⁹¹ ¹⁹¹ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Růže stolistá: básně a pravda*, str.67

Vesnu. Neučinil tak nejspíše protože se v přirovnání Flořina dítku mluví o květinách a Flora je se samotnými květy spojována více než její slovanský protějšek.

V *Růži stolisté*, v básni *Slávy věnce do zpěvného*¹⁹² se vyskytuje přirovnání ženy ke Gorgoně Medúze. Podoba slova však díky tehdejšímu pravopisu vypadá v genitivu jako slovo Musa, což by nepozorný nebo současný čtenář mohl zaměnit s múzou, jakožto se ztělesněním inspirace. Společně s Medúzou zmiňuje Čelakovský v jednom verši i Grácii, což je římský název pro Charitky, bohyně půvabu.¹⁹³ Tím ještě umocňuje výklad básně o dvojí podstatě popisované jako něco strašlivého i krásného a mystického. V básni *Či pronikne ducha síla*¹⁹⁴ už pannu inspirující skutečně používá v typické rovině, kdy dřímajícímu básníkovi šeptá do ucha pohádky.

Další odkazy na antiku v *Růži stolisté* nalezneme v básni *Již ve vísce mezi bory*¹⁹⁵, kde je zmíněna bohatýrská Luna, co je na ní však bohatýrské, to už autor nezmiňuje. *Ó mladosti, ó mladosti*¹⁹⁶ je další z básní, kde chválí antickou bohyni, tentokrát je jí Hebé, která zde symbolizuje krásu mladického věku, báseň má i národní podtext. Mládí může odkazovat (na základě posledního verše) i na šťastný národ český, který se díky vlně vlasteneckých myšlenek dostává do fáze nového jara, nové mladosti. V *Tebe rozum čisté lidství*¹⁹⁷ chválí pravdu a poukazuje na její podobnost s Medúzou, protože všichni, když jsou nakonec nuceni čelit pravdě, ustrnou, jako při pohledu do očí smrtelné Gorgony.

4.4.1 Smíšené básně (1822)¹⁹⁸

V básni *Trojí stesk*¹⁹⁹ vyzývá Čelakovský postavu z RKZ – vysehradského pěvce Lumíra (Čelakovský jej pochvalně nazývá Rekopěvcem, tedy bardem zpívajícím o hrdinech), aby zpíval o hněvu Achilleově. Tím přímo odkazuje na začátek Ílliady, kde Homér o stejnou

¹⁹² František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Růže stolistá: básně a pravda*, str. 8.

¹⁹³ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 205.

¹⁹⁴ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Růže stolistá: básně a pravda*, str. 58.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 85.

¹⁹⁶ Tamtéž, str. 88.

¹⁹⁷ Tamtéž, str. 95.

¹⁹⁸ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Smíšené básně*, Praha: Vetterlová z Wildenbrunnu, 1822.

¹⁹⁹ Tamtéž, str.61.

službu prosí Múzu.²⁰⁰ V této básni rovněž odkazuje na Fingala, irského krále z *Ossianových zpěvů*. Čelakovský sám tuto falešnou památku překládal a její zahrnutí do jedné strofy s Homérem a Lumírem dokazuje, jak podobně byly postavy vnímány. Vzhledem ke skutečnosti, že je dnes již dokázáno, že RKZ i Ossian jsou díla falešná, ukazuje se úcta, kterou spisovatelé a falzifikátoři chovali k antickému předchůdci.

Báseň *U Juliina hrobu*²⁰¹ v sobě nese odkaz na latinské Many, usmířené duchy zemřelých předků, kteří stráží hroby a podsvětí. Jejich existence básníka uklidňuje a mírní bolest nad dívčinou smrtí. Odejít k Manům znamenalo pro Římany to samé, jako když dnes řekneme, že už stojí před nebeskou branou, tedy zemřít. Podle římských představ Manové žili v hlubinách země a své potomky chodili navštěvovat, přičemž se od nich nechávali uctívat.²⁰² V básni jim za sídlo uděluje Čelakovský Juliinu hrobku. Pomocí těchto bytostí tvoří Čelakovský truchlivou atmosféru, ale zároveň dodává útěchu, že i po smrti se o své milované bát nemusíme.

Ani Čelakovský se nevyhnul odkazu na Lunu, a to v básni *Večerní patření*²⁰³, v tomto případě však autor používá Lunu spíše jako básnické pojmenování, než že by chtěl naznačit, že se skutečně na rozpadlý hrad dívá sama bohyně. V básni *K vůli rýmu*²⁰⁴ přirovnává dívku Merluši²⁰⁵ k Venuši, která je podle Parida nejkrásnější z bohyní, jenom protože se to pěkně rýmuje. Vyznění drobné veršovánky působí poněkud výsměšně, protože Merluši můžeme nazvat i mořské nestvůry neboli ochechule.²⁰⁶

Ve sbírce nalezneme i odkaz na římského autora epigramů Marka Valeria Martiala, Čelakovský používá dokonce i jeho časoměrné elegické dvojverší a přeložil některé jeho epigramy.²⁰⁷ Čelakovský si tvoří své vlastní, nazvané jednoduše, *Nápisové*²⁰⁸. Jedná se o epigramy, ty jsou rozděleny na části a dohromady tvoří příběh o náhlém skonu pana

²⁰⁰ HOMÉR (přeložil Otmar Vaňovský): *Ílias*, Praha: Petr Rezek, 1996, str. 29.

²⁰¹ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Smíšené básně*, str. 67

²⁰² Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 275.

²⁰³ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Smíšené básně*, str. 78

²⁰⁴ Tamtéž, str. 83

²⁰⁵ Merluše je mimo jiné i jméno čarodějnice z příběhů o Finnetě neboli Popelce.

²⁰⁶ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Dodavky ke slovníku Josefa Jungmanna* [online]. Praha, 1851. [cit. 21. 6. 2023]. Dostupné z: <https://bara.ujc.cas.cz/slovniky/dodavky/dodavky13.html>.

²⁰⁷ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 69.

²⁰⁸ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Smíšené básně*, str. 101

Andragoreje, který musí stanout před bohyní podsvětí Proserpinou a čelit jejímu soudu bez všech lží a legráček. Epigramům se Čelakovský věnoval i při popisu přírody, hlavně květin, podle kterých se jednotlivé epigramy často nazývají.²⁰⁹

4.4.2 Padesátka z mé tobolky (1837)²¹⁰

Sbírka obsahuje velké množství krátkých básní, které kromě antických mytologických postav představují čtenáři i historické postavy, jako byl Bavius, nepřítel Vergiliovy generace, a podle Martila typický příklad špatného básníka.²¹¹ V souvislosti s touto postavou uvádí Čelakovský i podsvětní řeku Léthé, v níž teče voda zapomnění. Varuje tak básníky, aby nebyli pyšní, ale nepodléhali zoufalství, protože jen čas ukáže, kdo skončí v řece zapomnění a kdo projde sítem času a bude pamatován na věky, proto tuto báseň pojmenoval *Útěcha*²¹².

Potřebné rady předává Čelakovský i překladatelům v básni *Dobrá rada zlému překladateli*²¹³, kde doporučuje nepřekládat latinské klasiky a helénské básníky, ale věnovat se překladu Orákula a knihám sibylským. Orákulem pravděpodobně myslí Čelakovský zápisy o proroctvích z Delf. *Knihy sibylské* pochází z hlavy Sibyly Erythrijské, jednalo se o věštby, které chtěla Sibyla Kumská, zvaná Herofila, prodat poslednímu římskému králi Tarquiniovi Superbovi, ten je považoval za příliš drahé, tak jejich velkou část věštkyňe spálila, než se král uvolil částku zaplatit.²¹⁴ Překladem věštek se tak čeština vyhne neumělým překladům antických děl, a přesto bude obohacena. K posměchu svým kolegům umělcům používá Čelakovský i samotné Múzy.

V básni jménem *Jistému básníkovi*²¹⁵ propojuje tradici křesťanské a řecké mytologie. Hospodin jako zdroj inspirace (za ten byl považován hlavně ve středověku) posílá svým

²⁰⁹ Artur ZÁVODSKÝ: *Květinové epigramy Františka Ladislava Čelakovského*. In: *Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: Brněnská univerzita, 1973, str. 55–82.

²¹⁰ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Padesátka z mé tobolky*, Praha: Lidová tiskárna, 1918.

²¹¹ Lenka PROKOPCOVÁ: *Propemptikon a další tradiční formy v Horatiových Ódách a Epódách*, Praha: 2010, Diplomová práce, Univerzita Karlova, str. 26

²¹² František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Padesátka z mé tobolky*, str. 11.

²¹³ Tamtéž, str. 17.

²¹⁴ Lucie VAVŘÍKOVÁ: *Zobrazování Sibyl v evropském malířství*, Brno: 2009, Bakalářská práce Masarykova univerzita, str. 12.

²¹⁵ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Padesátka z mé tobolky*, str. 22.

básníkům ptáčky zpěváčky, zatímco špatnému básníku zase Múzy, které tak instruovány Hospodinem posílají jen pečeně, aby si měl básník čím zacpat pusu.

Epigram *Na Rufa*²¹⁶ je vystavěn podle římského vzoru. Lyrický subjekt se oboří na Rufa, jelikož mu krade jeho krásné antické milenky – princezny Fyllis, Lyku, Lesbii, Gallu a další. Zlodějem žen Rufem je nejspíše římský básník Lucius Varius Rufus, Vergiliův přítel, kterému autor největšího římského eposu odkázal své dílo a Rufus jej následně vydal. Lyrický subjekt Vergiliova dědice popichuje, že mu krade milenky jen proto, že touží poznat lásku, která mu jinak uniká.²¹⁷

Básnická sbírka *Padesátka z mé tobolky* je velice hravá, Čelakovský v ní glosuje své současníky, odráží své pocity a hodnotí významná díla českých i německých kolegů (hlavně Goetha). Například v Jungmannově slovníku věnuje poslední padesátou báseň, kde přirovnává Jungmannův výtvar k řeckým ukrývajícím perly a poklady, po kterých se básníci budou moci plavit jako Argonauté a hledat zlaté rouno. Toto zlaté rouno však musí být vybojováno, stejně jako si česká literatura a čeština sama o sobě musí vybojovat své postavení a význam mezi evropskými jazyky. V básni *Nomen-omen*²¹⁸ si hraje s názvy tehdejších časopisů. S Tylovými *Květy*, které zde překřtil na Floru, měl Čelakovský jako redaktor přílohy *Pražských novin*, *České včely*, často spory. Slovenský časopis *Zora*, který dostal od Čelakovského dočasný pseudonym *Aurora*, zase nevyhovovala Čelakovskému kvůli svým odstředivým tendencím. Všechny časopisy včetně Jablonského *Vesny* shrnul pohrdavě jako nedospělá pacholátka.

Antické mýty jsou v této sbírce brány méně vážně než u jeho předchůdců, zatímco u Palackého nebo Kollára najdeme přirovnání jako Hus a Fénix nebo velice propracovaný panteon, Čelakovský nepůsobí, že by antickou inspiraci bral s takovou pompézností. Antické mýty používá spíše jako doplňky a slovní hříčky a nebojí se použít i české varianty antických bytostí. Stále bere velmi vážně Múzy, které prosí o inspiraci pro národ. To je typickou vlastností všech zde zmiňovaných, tvoří pro národ a používají k tomu klidně i antické bohy

²¹⁶ Tamtéž, str. 24.

²¹⁷ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 69.

²¹⁸ František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Padesátka z mé tobolky*, str. 26.

(u Čelakovského například Hébé). Jako mnoho jeho kolegů ani Čelakovský se nevyhnul použití Luny jako symbol pro měsíc a Léthé jako symbol zapomnění.

4.5 Josef Krasoslav Chmelenský (1800-1839)

Josef Krasoslav Chmelenský byl přítelem Františka Ladislava Čelakovského (ten mu ve sbírce *Padesátka z mé tobolky* věnuje báseň jeho jména, ale na antiku v ní neodkazuje) a českým hudebníkem a právníkem. V jeho básnické sbírce nazvané jen *Básně* rovněž najdeme časoměrné elegické dvojverší a jeho typickými žánry jsou elegie a epigramy, tudíž není nemožné tvrdit, že Chmelenský uplatňoval postupy známé už z antického světa.²¹⁹ J. K. Chmelenský nepaří k básníkům, kteří by sami překládali klasiky.²²⁰

4.5.1 Básně (1823)²²¹

Hned v první básni navozuje Chmelenský antické představy užitím lyry jakožto hudebního nástroje velkých pěvců, včetně jejich samotného vládce Apollóna. Zvuk lyry dovoluje básníkovi odevzdat se duchu inspirace a pokračovat v psaní. V básni *Po nemoci*²²² Chmelenský evokuje pocit opuštění podsvětí pomocí řeky Kócýtos (řeka nářků), jejíž mrtvou vodu stále slyší v hlavě, a radostné Psyché, jedné z žen, které se povedlo do podsvětí vejít a také jej opustit.²²³ Samotná postava princezny Psyché v této básni nemusí symbolizovat jen onu mytologickou hrdinku, ale duši samotnou, jak už její jméno napovídá. Básník totiž píše, že Psyché se vznáší k Tvorci a vzhledem k předchozím i následujícím strofám je možné si na místo Tvorce dosadit křesťanského Boha. Není však jisté, že v této době byla Psyché jako symbol duše přímo vnímána.

V básni *Ona*²²⁴ velebí lyrický subjekt dívku, která svou krásou donutí i spanilou Chlórís se poklonit. Z textu není možné vyčíst, která z řeckých nositelek toho jména by to měla být, ale vzhledem k faktu, že se v básni velebí dívčina krása a ctnost, přiklání se autorka této práce

²¹⁹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 71.

²²⁰ Tamtéž, str. 71.

²²¹ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, Praha: Jan František Pospíšil, 1823.

²²² Tamtéž, str. 9.

²²³ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 392.

²²⁴ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 10.

spíše k bohyni a Zefyrově manželce. Ona v básni přistupuje k lyrickému subjektu jako k otci Pandiónovi, což byl athénský král, jehož obě dcery se následkem tragických událostí proměnily ve slavíka, respektive ve vlaštovku a on sám spáchal sebevraždu.²²⁵ To, že se jedná o báseň milostného charakteru je patrné z přítomnosti Mílka, který v době obrozenecké v poezii často zastupuje Amora jako ducha lásky, autor upozorňuje čtenáře, že kdo nepoznal Mílkův příbytek, není s to porozumět jeho veršům, tím říká, že člověk musí poznat lásku, aby dostatečně porozuměl milostné poezii.

Objeví-li se v Chmelenského textu jméno antického hrdiny, neznamena to, že se jedná o přímý odkaz na postavu, například v básni *Útěcha*²²⁶ je pod pojmem Orion ukryto souhvězdí. Pokud básník ve svém verši popisuje zefyry, jako to dělá Chmelenský, může se jednat jen o básnické pojmenování mírných západních větrů, sám Zefyrův charakter a jeho úloha v bájích je v tento moment v básni irelevantní a je viděn jen skrze jeho božskou doménu. Na personifikaci toho, co měli bohové v moci, redukuje Chmelenský bohy velmi často, například Apollón se mnohokrát stane jen sluncem a světlem. V básni *Večer*²²⁷ je bůh v objetí bohyně Thétis. S Achilleovou matkou má Foibos málo společného a nevyskytují se ve společných mýtech. Když však básník řekne, že Apollón se schová mořské bohyni do náruče, myslí tím zcela jistě jen poetické vyjádření západu slunce nad mořem.

Ve druhé části básně *Edvardovi*²²⁸ promlouvá lyrický subjekt ke svému příteli skrze ustálené slovní spojení o sisyfovské práci, stejně jako Sisyfos marně tlačí kámen na tartarský kopec, dokonce i vyjádření jeho pocitů je marná snaha. Subjekt-básník si zoufá nad nedostatkem talentu, nemůže se vyrovnat lepším básníkům, jako byl Lumír a ti, kterým dávaly ze svých prsou pít mléko Múzy. Na rozdíl od mytologie Múzy básníky nekojí, jedná se tedy pouze o autorovu interpretaci.

V básni *Stesk*²²⁹ už lyrický subjekt tolik ostychu nemá, nevdá mu přirovnávat se k Orfeovi a svou něžnou polovičku přirovnává k pěvcově milé Eurydice. Ve většině verzí ztratí

²²⁵ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 345.

²²⁶ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 14.

²²⁷ Tamtéž, str. 26.

²²⁸ Tamtéž, str. 16.

²²⁹ Tamtéž, str. 19.

Apollův oblíbenec svou milou, protože ta šlápne na hada, ať už omylem nebo při pronásledování nechtěným nápadníkem, a odejde do podsvětí, odkud ji Orfeus musí zachránit.²³⁰ Ve *Stesku* si Chmelenský s motivem hraje a za dívčina svůdce označuje Orka římského boha podsvětí a porušených slibů (býval ztotožňován s Hádem nebo Plutonem).²³¹ Čtenář tedy může sám na základě znalostí o mýtických postavách hádat, zda dívka zemřela či porušila svůj slib milému, který ji stále postrádá.

V básni věnované Terésii²³² propojuje slovanské a řecké báje. Řecká princezna Filoméla, která byla bohy proměněna ve slavíka, vítá Vesnin (jarní) den. V těchto idylických kulisách píše básník ve vsí počestnosti Terésii báseň. *Na Tě mním*²³³ je básni o čtyřech strofách, kdy každá z nich charakterizuje jedno roční období a má dokázat, že po celý rok není básník schopen na někoho zapomenout. První verše jsou o synu Latony. Latona je římskou verzí bohyně Léto, která je matkou dvojčat Apolla a Diany, je tedy zřejmé, o kterém synu poeta píše.²³⁴ Další odkaz na antiku je ve třetí strofě, která charakterizuje podzim. Kolem voní hrozny a z Tater zní „evoe“, což byl výkřik bakchantek při dionýských slavnostech. Chmelenský tak kombinuje ve dvou slokách motivy slovanské (zasazení do Tater) a motivy antické (postavy).

*Ohlas Žofii Jandové*²³⁵ je báseň zrozená v době mystifikace, kterou vytvořila Jungmannovská generace. Básníci hledali českou Sapphó a jí se stala právě Žofie Jandová, též známá pod svým občanským jménem jako František Ladislav Čelakovský. Žofie (jméno zvoleno záměrně, variace na jméno Sofía-moudrost) byla součástí sborníku vydaného sirem Johnem Bowringem, sympatizantem opomíjených evropských literatur, do kterého přispěla několika básněmi. To vyvolalo ve společnosti velký rozruch a báseň *Ohlas Žofii Jandové* je Chmelenského reakcí na ni. Popisuje, jak mužská ruka na lyře zní sice slavně, ale o to méně srdnatěji, a nakonec ženu, pro niž trhá pomněnky a růže, zasnubuje Apollónu. O tom, že symbolicky zasnoubil Apollóna se svým přítelem Čelakovským, věděl. Dále v ohlase Žofii

²³⁰ Robert GRAVES: *Řecké mýty I*. Praha: Odeon, 1955, str. 114.

²³¹ Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, Praha: Academia 1974, ORCUS.

²³² Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 21.

²³³ Tamtéž, str. 25.

²³⁴ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, str. 112.

²³⁵ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 30.

přirovnává k Hébé a touží sát nektar, nápoj bohů, z jejích slastných rtů a slyšet ji hrát na lyru.²³⁶ V básni *Žofie u fortepiana*²³⁷ ji srovnává se Sapphó a slavíkem, kterého nazývá Prokninou sestrou (tj. princezna Filoméla). Z básně je cítit soukromý šprým Čelakovského s Chmelnickým, ale veřejnost neznalá skutečné totožnosti Žofie tuto báseň přijala pravděpodobně se vší vážností.

V básni *Mé vlasti*²³⁸ opět básník prožívá vlastenecké city, chtěl by žít tak dlouho jako Nestor, aby mohl opět spatřit zemi v plné kráse. Podle Zamarovského žil Nestor v době trojské války už tři generace a obvykle se tak označuje nejstarší člen rodiny nebo stařec obecně.²³⁹ *Odchod*²⁴⁰ je básní, ve které se vyskytuje Saturnus, římský bůh, u kterého se předpokládá, že byl bohem zemědělství a římským protějškem Titána Krona. Podle Etrusků, ze kterých mohli Římané vycházet, nastávala doba vlády Satera (tedy etruského Saturna) při západu slunce, a tak je naznačeno i v básni, kdy Saturn kyne milenci, aby opustil na tento den svou milou.²⁴¹

Stejně jako všichni dosud zmínění autoři, i Chmelenský ve své tvorbě používá Lunu (té dokonce věnuje jednu ze svých básní, kde chválí noc a hraje jí na kytaru) a Múzy. Nechybí přirovnávání k Achilleovi, chce-li hráč na kytaru zapomenout, překračuje Léthé, krásná dívka Adelína je tak skvostná, že připomíná elysejský háj (v řecké mytologii se většinou o Elysiu mluví jako o poli), tedy část podsvětí připomínající ráj, kde dlí hrdinové.

V *Písni myslivce*²⁴² se myslivec vydá v noci na lov a u toho si vzpomene na svou milou, která má podle něj v očích lásku (Mílka) a svým vystupováním v lese připomíná Dianu, bohyni zvěře, lovu a měsíce.²⁴³ K tomu všemu tato žena také zpívá písně české a je tady řádnou vlastenkou své doby. Zatímco v *Písni myslivce* se setkáme s potměným lesem, v *Písni zahradníka*²⁴⁴ panuje den. Ve Chmelenského práci se často vyskytuje Filoméla,

²³⁶ Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, str. 126.

²³⁷ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 39.

²³⁸ Tamtéž, str. 36.

²³⁹ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 310.

²⁴⁰ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 70.

²⁴¹ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 300.

²⁴² Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 80.

²⁴³ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, str. 57.

²⁴⁴ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 93.

nicméně jen jako básnická náhrada slavíka, v této básni ovšem používá český výraz pro ptáka, který zde vzlétá z lúna Flořina. Celou zahradu zdobí i přítomnost Charitek.

V básni *Já k malíři*²⁴⁵ Chmelnický zmiňuje dva bohy – a to Dia (Chmelenský skloňuje jako Zeusa) a Mudřenu, což byla poslovanštěná verze Minervy, bohyně moudrosti, a spojuje ji s olivovníkem, jejím tradičním symbolem. Diovi pak přisuzuje dub, posvátný strom z věštírny v Dodóně, která mu byla zasvěcena.²⁴⁶ V básni *Vztrh*²⁴⁷ naráží básník na svého vnitřního ducha génia, který mu gratuluje, že si básníková milá Adelína zvolila za milence právě jeho. Podle Římanů měl svého génia každý muž a členové domácnosti uctívali génia hlavy rodiny (*pater familias*). Génus měl muže chránit (ženy chránila Iuno), určovat jeho povahu a dodávat mu plodivou sílu.²⁴⁸ Básník pojmem génus elegantně naznačil, že tu zprávu řekl svému vnitřnímu já.

Báseň *Vyhrožování*²⁴⁹ vypráví příběh rozlíceného mladíka, kterému je modrookou dívkou ukradeno srdce, pannu obviňuje i z dalších zločinů jako zažehnutí plamene lásky (žhárství) a zavraždění jeho spokojenosti. Za tyto činy mladík odsuzuje dívku k Mílkovým poutům, tj. zamilování a radostným řetězům boha Hyména. Hymén byl bohem sňatků a ochráncem novomanželů²⁵⁰, mladík tedy své milé za ukradené srdce nabídne manželský slib.

*Libín na Míru*²⁵¹ je básní truchlivého charakteru, lyrický subjekt znaven pozemským bytím a životem bez lásky si vybírá tedy za milenkou Proserpinu, vládkyni podsvětí. Na základě tohoto posledního verše je možné se domnívat, že lyrický subjekt si vzal život a u královny mrtvých našel klid.

*Na zefyru*²⁵² je lehkou milostnou veršovánkou, kdy mladík posílá zefyrečka-větríka, aby vzkázal jeho milé, že ji pozdravuje. Není to ovšem poprvé, kdy Zefyros dělá prostředníka

²⁴⁵ Tamtéž, str. 98.

²⁴⁶ The Editors of Encyclopaedia: *Dodona*, Britannica, 2019, [online]. [cit. 24.6. 2023]. Dostupné z.: <https://www.britannica.com/place/Dodona>.

²⁴⁷ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 124.

²⁴⁸ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, str. 80.

²⁴⁹ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 125.

²⁵⁰ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 202.

²⁵¹ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 132.

²⁵² Tamtéž, str. 135.

milencům, to on dostane Psyché k jejímu novomanželi Érotovi, když chce princezna skočit z útesu, zachytí ji a přinese do Érotova paláce.²⁵³

*Panna Anna*²⁵⁴ je posměšnou básní o staré panně. Básník si z Anny tropí žerty, podle něj se bohyně Lada, která je ve falešných glosách *Mater verborum* (nalezl opět Václav Hanka) přirovnávána k Venuši, nechala příliš unést při tvoření Anniny krásy a dala jí vous. Anna svou výmluvností porazí i věčně opilého Bakcha.

*U hrobu Andelíny*²⁵⁵ je báseň, ve které mladík oplakává svou milovanou u jejího hrobu. Společníky mu jsou jen Seléna, bohyně měsíce a Aeolas, miláček bohů sídlící na Liparských ostrovech a vládce čtyř větrů, a to Borea, Notose, Eurose a Zefyra.²⁵⁶ Obě postavy nejsou fyzicky přítomny, představují jen svůj element, jako je tomu ve většině sbírky.

V básni *Sen*²⁵⁷ se nachází bůh snů Morfeus,²⁵⁸ který básníkovi přináší sen o krásné dívce jako jeho osobní bohyni, která mu sděluje, že tady svou milou Línu nenajde. Krásná Lína je předmětem i mnohých básní včetně *Rozmariny*²⁵⁹, kde ji zdobí nymfy (nižší přírodní bohyně zobrazovány jako krásné dívky). Osud, který tady představují Sudičky (v řecké verzi Moiry), však dívku připravil o život. To je patrné z poslední strofy, kde se zdrcený milenec obrací na převozníka Charóna a žádá jej, aby ho vzal k Líně. Tento převozník převáží podle řecké mytologie mrtvé do Hádu, kde pak duše věčně dlí.²⁶⁰ Výše zmíněného Morfea autor využívá i v dalších básních, vždy v konotaci se spánkem, zajímavým jevem je, že nikdy pro popis spánku nevyužije Morfeova otce Hypna, který je bohem spánku, vždy jen syna. Je možné se domnívat, že pro autora je spánek naplněný sny, tedy Morfeus, zajímavější než prázdné spaní Hypno.

²⁵³ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 465.

²⁵⁴ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 137.

²⁵⁵ Tamtéž, str. 177.

²⁵⁶ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 33.

²⁵⁷ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 181.

²⁵⁸ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 300.

²⁵⁹ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 184.

²⁶⁰ Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, Praha: Academia 1974, CHÁRON.

Ani J. K. Chmelenský se nevyhýbá užití epigramů, stejně jako Čelakovský je řadí k sobě v sekci *Nápisové*. *Český Parnas*²⁶¹ je jedním z nich a posměšně tvrdí, že kdo má po ruce gramatiku, se okamžitě pokouší o básnění. Tento proces nazývá běh na Parnas. Parnas je slavnou řeckou horou, kde měl například přistát Deukalión se svou ženou Pyrrhou po potopě světa,²⁶² nicméně v kontextu básně je pravděpodobnější, že čeští „pisálci“ pospíchají na Parnas do sídla Múz.²⁶³

V části *Na Lidinku*²⁶⁴ mluví básník o úchvatné bytosti, která je jako Madona a Lada v jednom těle s vystupováním Junony, ta je zde užita, aby vyznačovala královský majestát. Juno je manželkou Jovovou a královnou bohů. Má mnoho podob a společně s Minervou a Jupiterem tvořila kapitolskou trojici („trias“).²⁶⁵ V každé podobě je tedy Juno vznešenou a mocnou osobou, na kterou by se mělo pamatovat. Tuto vlastnost dá autor i popisované postavě Lidinky, než čtenáři sdělí, že by jí nejráději zavřel pusou.

Básně Josefa Krasoslava Chmelenského jsou plné milostných citů, ale i humoru a lásky k vlasti. Využívá převážně římské verze bohů, ale to neznamená, že úplně zanevřel na jejich řecké protějšky. V jedné básni používá Selénu místo Lunu pro vyjádření měsíce. Chmelenský ve většině básní popisujících přírodu klasicky zaměňuje přírodní prvky za příslušné božstvo (Apollón-slunce, Zefyros-vánek) harmonickou přírodu doplňuje i o harmonické prvky jako přítomnost Chlóris, Charitek. Stejně jako Čelakovský a další, Chmelenský propojuje české a antické prostředí nedělá to však tak výrazně, stále používá postavy jako Mílka a Lumíra, ale ti nepřevládají nad antickými podobami. Ani Chmelenský nezapomněl vzývat Múzy a používat přirovnání osob k mýtickým hrdinům.

4.6 Josef Jaroslav Langer (1806-1846)

Josef Jaroslav Langer se narodil v Bohdanči do rodiny městského důchodního úředníka. Studoval v Hradci Králové, kde v té době působil Václav Kliment Klicpera, ten jej velmi

²⁶¹ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 197.

²⁶² Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 455.

²⁶³ Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, JUNO.

²⁶⁴ Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, str. 201.

²⁶⁵ Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, str. 94.

ovlivnil a dodal mu vlastenecké cítění, které se ještě upevnilo při studiu filozofie v Praze, když se setkal s Čelakovským a jeho knihami.²⁶⁶ Stal se redaktorem časopisu *Čechoslav*, pro který i psal. Přispíval i do *Květu* a *Časopisu Českého muzea*. Nestal se ovšem tak ceněným básníkem, jak doufal. To a nezdary v milostném životě jej uvedly do melancholie a duševní choroby. Přesto si ve svém díle obvykle udržuje nadhled a satirický tón. Zajímal se o folklor, a to se promítlo do jeho poezie, také po herderovském způsobu sbíral lidovou tvořivost.²⁶⁷ S postavami slovanské mytologie pracuje hlavně v souboru *Kopřivy* (pod ty se podepsal jako Kopřivárius).

Langer se pokusil o modernizaci žánru pastýřské poezie (*Selanky*), ale nepovedlo se mu to, přestože byl v jeho době žánr již považován za zastaralý. Jeho dílo však bylo velmi populární obzvláště mezi venkovskými knězi a učiteli, kteří často pomáhali šířit vlastenecké nálady i na odlehlých místech.²⁶⁸ Byl hlavně satirikem a autorem idylických selanek. Pro svůj humor a vlastenecké narážky byl Langer ve své době oblíben a vážen jako sběratel hlavně svatebních tradic a lidových písní, které ztotožňoval s těmi kramářskými.²⁶⁹

4.6.1 Spisy (1860)²⁷⁰

Ve *Spisech* (vydaných posmrtně 1860) se setkáváme s několika českými variantami řecko-římského panteonu. Jako první nalézáme Slávu jakožto patronku a ztělesnění jakési krásné panslovanské vlasti a v básni *Odplata*²⁷¹ vyhrožuje dívce mládenec Mílkovými střelami, kterým se ona jen směje. Mladík doufá, že jeho vyvolená bude trpět pro nešťastnou lásku stejně jako on trpí teď. Vzhledem k neúspěšnému milostnému životu autorově se můžeme domnívat, že báseň byla složena pro konkrétní osobu, na textu však není poznat, pro kterou

²⁶⁶ *Slovník českých spisovatelů*, str. 281.

²⁶⁷ Luděk ŠMÍD: *Josef Jaroslav Langer a jeho význam pro studium našeho lidového písemnictví*, Český Lid, 44, č. 2, 1957, str. 68–73. [cit. 28.6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/42697756>.

²⁶⁸ Ladislav VARLČ a kol.: *Antika a česká kultura*, Praha: Academia 1978, str. 335.

²⁶⁹ Luděk ŠMÍD: *Josef Jaroslav Langer a jeho význam pro studium našeho lidového písemnictví*, Český Lid, 44, č. 2, 1957, str. 68–73. [cit. 28.6. 2023]. Dostupné z.: JSTOR, <http://www.jstor.org/stable/42697756>.

²⁷⁰ Josef Jaroslav LANGER: *Spisy*, Praha: Kober&Markgraf, 1860.

²⁷¹ Tamtéž, str.167.

dívku si takový osud přeje. Mílek je v této době náhradou za Eróta a povaha, která je v této básni Mílkovi dána, se s tou Erótovou velmi shoduje. Oba mladíci rádi vytvářejí protichůdné emoce, mučí lidstvo touhou a činní tak z rozmaru i zášti. Pro první Řeky představoval Erós Kér neboli okřídlenou Zášť, což se shoduje s vyzněním básně.²⁷²

V básni *Odprošení*²⁷³ spisovatel navazuje na předchozí báseň, zde používá klasickou narážku na Lunu, jakožto měsíční světlo a prosí o pomoc génia lásky. Vzhledem k povaze géníů a kontextu básně usuzuje autorka práce, že se jedná jen o básnický prostředek a označením génius myslí básník ducha lásky. Podobně Mílka charakterizuje i v básni *Všetečný*²⁷⁴, kdy se Mílek stává vlezlým chlapečkem s labutími křídly a toulcem, který básníkovi přislíbí pomoc v lásce. Znovu se Mílek objevuje v básni *Mílkova prosba*, tam prosí svou matku Ladu (Venuši), zda by mu dala brýle, aby se mu lépe střílelo do lidí, kteří si neváží jeho darů nad bohatstvím.

Langerova báseň *Nářek*²⁷⁵ je o smrti, z hrobů vane mrtvý Zefyros (používán pouze jako symbol větru), teče tudy řeka Kócýtos (řeka nářků). Motiv slunce a svítání symbolizují jejich mytologičtí patroni Foibos a Aurora. *Bol můj*²⁷⁶ je alegorií na souboj Téláfa, syna Hérakla a Athéniny kněžky Augé a achájského krále, jehož království omylem Achájové začali plnit, a Achilla, který krále těžce zraní kopím. Jen díky prachu z kopí se rána zacelí, protože jen zbraň, která ránu způsobila, ji může zacelit.²⁷⁷ Autor bojoval s mentální chorobou a svůj úděl přirovnává k tomuto boji.

Báseň *Stromeček*²⁷⁸ zmiňuje Filomélu, jako zpěvného ptáčka a dokresluje tak popis přírody. V *Plavci nad zelenou žabkou*²⁷⁹ se po krajině honí nymfy (nižší přírodní bohyně v podobě krásných žen).²⁸⁰ *Zjevení Jupiterovo*²⁸¹ je o básníkově dobrodružství v Němcolovcích, kde

²⁷² Robert GRAVES: *Řecké mýty I*, str. 57.

²⁷³ Josef Jaroslav LANGER: *Spisy*, str. 169.

²⁷⁴ Tamtéž, str. 220.

²⁷⁵ Tamtéž, str. 177.

²⁷⁶ Tamtéž, str.200.

²⁷⁷ Robert GRAVES: *Řecké mýty II*. Praha: Odeon 1955, str.187.

²⁷⁸ Josef Jaroslav LANGER: *Spisy*, str. 200.

²⁷⁹ Tamtéž, str.206.

²⁸⁰ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 314.

²⁸¹ Josef Jaroslav LANGER: *Spisy*, str. 249.

potkal strašlivého učitele s mizerným vyjadřováním, který se sice snaží působit jako král bohů, ale spíše vypadá, jako Jupiter v podobě býka, když přišel unést Evropu, ale je tak vetčný, že by princezna musela unést jeho.

*Žádost*²⁸² je básní obsahující mnohá přirovnání, z těch antických je zde Kroisos, nejbohatší král lýdský, který je znám pro špatné vyložení delfského proroctví.²⁸³ Dále mluví básník o Ezopovi a Žižkovi. Netouží po talentech těchto mužů, hravě žádá nebesa jen o modrý kabát. Zde je možné, že se nejedná přímo o kousek oděvu, ale symbolizuje módní trend nošení modrého kabátu (velmi populární u romantiků), jaký měl mladý Werther v *Utrpení mladého Werthera* od Goetheho.²⁸⁴ Werther je symbolem nešťastně zamilovaného mladíka a Langer prožíval stejný tragický osud.

Básnické *Spisy* obsahují menší množství mytologických postav, než je tomu například u Šafaříka, Kollára nebo Čelakovského, ale jsou používány podobně, převážně symbolicky. Většina satirických básní, pro které byl Langer známý, neobsahují narážky na antickou mytologii.

4.6.2 Selanky (1830)²⁸⁵

Sbírka *Selanky* je souborem poetických příběhů z českého pastýřského venkovského prostředí a je inspirovaná národními pohádkami a báchorkami. Vystupují-li v této sbírce bohové, jsou to obvykle bohové slovanští, a nikoliv poslovanštěné verze, jako je tomu u Kollára. Často se můžeme setkat například s Velesem a Černobohem, kteří nemají přesný řecko-římský protějšek. V textu figurují i bytosti, které bychom mohli nahradit, příkladem za všechny může být tehdy oblíbený Mílek nebo jeho matka Lada. Langer ovšem Kollárův postup s poslovanštěním antiky praktikuje na příběhu kozonohého Lesoně a vodní víly Lužany.²⁸⁶ Kozonohý se zamiluje do vodní víly, ale ta jeho city neopětuje, tak se promění,

²⁸² Tamtéž, str. 314.

²⁸³ Václav BAHNÍK: *Slovník antické kultury*, str. 330.

²⁸⁴ Lukáš POLANSKÝ: *Uchopení postavy Werthera ze stejnojmenné opery Julese Masseneta se zvláštním zřetelem k interpretačním přístupům Petera Dvorského a Jonase Kaufmanna*, Olomouc, 2015, Diplomová práce. Univerzita Palackého, str. 53.

²⁸⁵ Josef Jaroslav LANGER: *Selanky*, Praha: Pospíšil, 1830.

²⁸⁶ Tamtéž, str. 45.

aby ji nemohl získat. Tento příběh odráží ten o bohu divočiny a pastvin Panovi, který se vášnivě zamiloval do nymfy Sýringy, ta jej však nechtěla a raději se proměnila v rákos.²⁸⁷ Pan také popisem odpovídá Lesoni, obě postavy mají kozlí nohy.

Autorka tohoto textu se domnívá, že v tomto procesu začleňování antických bájí do kontextu českých pohádek můžeme vidět další snahy prokázat hodnotu české kultury a podobnosti mezi ní a antikou, jak k tomu měli tendence hlavně klasičtí osvícenci a podle Karla Svobody hlavně novohumanisté.

Celá sbírka se snaží navodit atmosféru pohanského ráje klidu a míru, vyskytují se v něm posvátné háje, vodní bohyně a kletby. Stejně jako v řeckých mýtech, i tady působí bohové jako součást světa a musí se na ně pamatovat. Na rozdíl od řeckého světa zde nejsou města, království a válčící králové, jen pospolitá komunita pastýřů žijících v míru a v souladu s přírodou. Ani v této sbírce se Langer nevzdává popisu krajiny pomocí antických bohů, kde vítr opět nahrazuje Zefyros.

4.7 Matěj Pěvoslav Havelka (1809-1892)

Matěj Pěvoslav Havelka není příliš znám jako básník. Tento právník a člen Říšské rady i Zemského směnu je tak neznámým básníkem, že není dokonce uveden ve *Slovníku českých spisovatelů*, který je v této práci používán. Narodil se 1808 v Žižetíně u Kopidlna a studoval v Praze práva. Jeho poezie se inspirovala převážně folklorem a českými mýtickými postavami, to však neznamená, že v jeho básních chybí odkazy na antickou mytologii (přestože postavy českého bájesloví převládají, Havelka byl podle zde citovaného článku horlivým vlastencem, takže se dá očekávat, že i on chtěl přispět k fondu české literatury pomocí rozvinutí národních mýtů do básnické podoby). Osobně se znal s Josefem Jaroslavem Langerem, který již byl v práci výše rozebírán. Kromě básnické a právnícké činnosti přispíval i do Riegrova *Slovníku naučného*.²⁸⁸ Hodnocení jeho básní bylo podle

²⁸⁷ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 344.

²⁸⁸ Matěj Havelka: In. *Zlatá Praha*, 1892, roč. 9, čís.92, str. 384. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=ZlataPrahaII/9.1891-1892/32/384.png>.

článku ve *Světozoru* příznivé, líbily se národní motivy i hudba, kterou k nim složili František Pivoda, Jan Pavel Martinovský a František Kaván.²⁸⁹

Havelka sepsal dvě sbírky *Básně*²⁹⁰ a *Vojanské písně*. V první jmenované zaujalo autorku této práce využití antické mytologie pro umírnění národních sporů. V básni nazvané *Výklad rovnoprávnosti*²⁹¹ autor píše dvěma jazyky, česky a německy. V básni se autor staví proti národním sporům, obzvláště těm jazykovým a volá po smíru. Tvrdí, že ani jeden z národů by nad jedním neměl mít moc. Němce přirovnává k Jovovi a Čechy k otrokům v rétorické otázce, na kterou záhy odpovídá, že tomu tak není. Přirovnání je velmi silné, protože Čechy staví do té nejnižší pozice, zatímco Němce do té nejvyšší, jakožto vládce bohů, pány hromu a blesků a otce mnoha hrdinů. Tento pohled na svět je v dobovém kontextu poněkud neobvyklý, avšak pro zachování tématu práce zde není prostor se mu věnovat (je nutné ještě dodat, že kompletní *Básně* vyšly až roku 1873, takže se vypjatá situace mezi češtinou a němčinou mohla od vrcholné doby Josefa Jungmanna trochu zmírnit).

Dále ve svém díle uvádí antické mytologické postavy například v epické básni *Rakovník*²⁹², kde mluví o děsivých cerberech, kterých je v básni 300 a symbolizují jen pekelné psy, nikoliv přímo strážce podsvětí, jak je tomu v příbězích o podsvětí. V dalších básních se pak vyskytují Amor jako symbol lásky nebo Luna (obvykle bledá, plující po nebi) jako básnický vyjádřený měsíc. Řeka Léthé je opět použita s jistým kreativním nádechem. V básni *Plzeňák*²⁹³, stále slouží jako řeka zapomnění, ale je metaforou pro amnézii po nadměrné konzumaci alkoholu a popisovaný Plzeňák v ní utopí svou špatnou náladu.

Havelkovy básně nejsou umělecky ani historicky příliš významné. Nicméně v určitých bodech se dotýkají ducha doby a narážejí na společenské problémy. Havelka se ve svých básních soustředí hlavně na osobnosti z českých bájí a pověstí, ale i on se nezdráhá používat antické postavy. Jakožto dobový intelektuál je musel znát a zvládal je použít v kontextu. Využíval převážně římské bohy jako jsou Luna a Amor, kteří jsou v básních obecně velmi

²⁸⁹ Naše vyobrazení: Matěj Havelka In. *Světozor*, 1879, roč. 13, čís. 20 str. 238. [cit. 26. 6. 2023]. Dostupné z.: <https://archiv.ucl.cas.cz/index.php?path=SvetozorII/13.1879/20/238.png>.

²⁹⁰ Matěj Pěvoslav HAVELKA: *Básně*, Praha: I.J. Kober. Národní kněhtiskárna, 1873.

²⁹¹ Tamtéž, str. 136.

²⁹² Tamtéž, str. 48.

²⁹³ Tamtéž, str. 132.

frekventování, stejně jako řeka podsvětí Léthé, i když ta mívá různé konotace podle toho, jak ji autor použije.

4.8 Karel Hynek Mácha (1810-1836)

Karel Hynek Mácha je nejznámějším českým romantickým básníkem. Dnes je znám především pro svou báseň *Máj*. Žil v Praze a díky matce, dceři známého hudebníka, mohl studovat, nejdříve na novoměstském gymnáziu, potom na Karlově univerzitě docházel na přednášky filozofie a práva.²⁹⁴ Na gymnáziu psal převážně básně německé. Když přišel na univerzitu, setkal se s uvolněnějšími poměry, než na jaké byl zvyklý z přísného prostředí gymnázia.²⁹⁵ Nejspíše pod vlivem Josefa Jungmanna začal mladý Ignác Mácha (pravé básníkové jméno) psát i básně v češtině. Přispíval do časopisů *Krok*, *Květy*, *Květy české* a dalších. Jako začínající umělec hrál Mácha v Kajetánském divadle, kde se seznámil se svou budoucí milenkou Lori Šomkovou. Své stěžejní dílo *Máj*, které však není předmětem této práce, vydal roku 1836 a v téže roce také umírá.²⁹⁶ Mácha ve svém díle upouští od dosud tak oblíbeného pastýřského ideálu a v literatuře se více věnuje postavám typickým pro romantismus.

4.8.1 Básně-Dramatické zlomky (1928)²⁹⁷

V české poezii používá bohy a hrdiny slovanské (Ladu, Moranu, Bodromíra, Denici, ale například i Lunu (báseň *Srdci mému*²⁹⁸). Báseň *Na úmrtí českého básníka*²⁹⁹ obsahuje narážky na RKZ (Záboj a Vyšehrad) a Kliin chrám, který zeje prázdnotou (Múza dějepisců).³⁰⁰ Kleió je múzou dějepisců, takže mrtvým českým básníkem, kterého zde Mácha popisuje, je nejspíše jeden z českých historiků.

²⁹⁴ *Slovník českých spisovatelů*, str. 298.

²⁹⁵ Karel JÁNSKÝ: *Karel Hynek Mácha: život uchvatitele krásy*, Praha: Melantrich, 1953, str. 59.

²⁹⁶ Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, str. 213.

²⁹⁷ Karel Hynek MÁCHA: *Básně-Dramatické zlomky*, Brno: Polygrafia Fr. Borový, 1928.

²⁹⁸ Tamtéž, str. 99.

²⁹⁹ Tamtéž, str. 225.

³⁰⁰ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 300.

Stejně jako Palacký, i Máchas psal německé básně, které dal roku 1892 v Chotěboři vytisknout Josef Zelený. V německé poezii je například Luna, která sice představuje pouhý měsíc, ale není to jediný výraz pro měsíc (používá i běžný Mond), který je v německých básních použit. V německé poezii má Máchas obecně větší tendence používat římské verze bohů, vyskytuje se v ní Fiobos (Phöbus), Aaurora a Aeolus (toho spojuje s Liparskými harfami, Aeolharfe) Pracuje s Klóthó (jednou z Moir, která přede osud lidského života), která je použita jako bytost, která dává život. Jako každý básník, i Máchas vyzývá Múzy, o kterých přímo říká, že je všechny miluje, a žádá své učitele o ukázkou cesty, která vede k chrámu Múz.

České a německé Máchovy básně uvedené v tomto souboru se od sebe příliš neliší, obě skupiny jsou výrazně skoupější na výskyt antických charakterů než dosud zmiňovaní autoři, ale ani Máchas se jim zcela nevyhnul, obvykle je užívá jako doplnění popisu nebo pro vytvoření metafory na základě jejich domény. V české poezii najdeme méně odkazů na antiku a více na RKZ než v té německé. Autorka tohoto textu se domnívá, že tento nepoměr má dvě příčiny. Německy psal autor v mladším věku a v němčině by bytosti slovanského světa neměly takovou sílu, jako mají v české poezii.

4.9 František Jaromír Rubeš (1814-1853)

František Jaromír Rubeš se narodil jako syn nájemce pivovaru a vystudoval gymnázium v Německém Brodě. V Praze poté studoval filozofii a práva, k tomu byl zaměstnán jako vychovatel. Přispíval do *Květů*, *Vesny* a dalších významných časopisů té doby. Rubeš použil mytologický prvek už ve svém příspěvku do časopisu *Paleček*. Nazval svou báseň *Pandořina skříňka aneb Konec zlatého věku*. Prométheus si v ní vytvoří ideální manželku Pandoru, na kterou se přijdou podívat všichni bohové, a darují jí skříňku, ze které vyletí všechny strasti světa. Rubeš tento text zasazuje do své současnosti a kombinuje dva mýty, jeden o Pandoře a druhý o Pygmalionovi, který si dokonalou ženu musel vytvořit sám, zjednodušuje tak oba mýty pro své účely.³⁰¹

³⁰¹ Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, str. 81.

Už samotný název *Deklamovánky a písně* v sobě ukrývá narážku na latinský vzor. Žánr deklamovánky je totiž odvozen od latinského „*declamatio*“, tj. cvičení v řečnění. Rubeš nám tedy už v názvu sbírek říká, co máme očekávat, dramatický, lyricko-epický projev spojený s předváděním. V českém prostředí jsou typické dva typy deklamovánky, a to vlastenecký a žertovný, oba dva psal F. J. Rubeš.³⁰² Žánr je typický pro hravé prostředí národního obrození, používal jej už Klicpera a díky oživení tohoto žánru si byl Rubeš blízký s Tylem, protože Rubeš v jeho očích pokračoval v klicperovské tradici.³⁰³

4.9.1 Deklamovánky a písně svazek I-VI. (1837-1847)³⁰⁴

V básni *Mušská prosba*³⁰⁵ nabádá Rubeš dámy, aby nepily kávu, protože po ní přijdou o svou krásu. Argumentuje tím, že Řekové ani Trójané by pro Helenu se žlutými zuby po kávě nikdy nebojovali. V básni *Básník*³⁰⁶ vysvětluje básník, proč se stal básníkem a hlavně satirikem. Tvrdí, že zkoušel psát jako Homér o hněvu Achillově, ale neuspěl ve svém snažení, tak skončil u satiry. V básni si také stěžuje na špatné platy básníků a říká, že řecký pěvec (může narážet na Apollóna, na kterého poukazuje v pozdější básni pomocí jeho atributu vavřínového věnce) dostal alespoň věnec, ten český nedostane nic.

V deklamovánce *Pivo*³⁰⁷ nazývá chmelový nápoj nektarem, který pil Perun (slovanský bůh hromů a blesků), tím propojuje řeckou a slovanskou tradici. V básni *Obrana krásného pohlaví*³⁰⁸ autor položertem, polovážně vzkazuje ženám, že za všechny jejich útrapy můžou muži, kteří je po staletí démonizují. Uvádí jako příklad Sokrata a Xantippu. Říká, že Sokratés za svou práci má děkovat Hyménovi (bůh svateb a ochránce novomanželů), protože bez takové ženy by se nikdy nemohl naplno věnovat filozofii. Dámy chválí i pomocí českých hrdinek (Vlasta, Šárka, Libuše). Rubeš zde „chválí“ ženy, že rozumně trestají muže za jejich

³⁰² Dagmar MOCNÁ a Josef PETERKA: *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka 2004, str. 95-96.

³⁰³ Libor PAVERA a František VŠETIČKA: *Lexikon literárních pojmů*, str. 74.

³⁰⁴ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně I-VI.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1837-1847.

³⁰⁵ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně I.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1837, str. 12.

³⁰⁶ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně II.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1838, str. 3.

³⁰⁷ Tamtéž, str. 24.

³⁰⁸ Tamtéž, str. 40.

všetečnost jako Artemis lovce Aktaíóna, který ji náhodou spatřil při koupeli, a bohyně lovu jej proměnila v jelena a roztrhali ho jeho vlastní psi. V pozdějších svazcích svého díla k básni přidává i *Dodatek k obraně krásného pohlaví*³⁰⁹. V tom ukazuje mužský prvek jako slunce a ženský jako měsíc (autor přímo mluví o stříbrné luně, což se shoduje s představou řeckého světa o bozích spravujících tato vesmírná tělesa, jedná se o dvojice bratrů a sester Artemis-Seléné a Apollón-Hélios). Ženám přisuzuje moc nad rekem Herkulem, který nedokázal odolat krutě královně Omfalé, která jej držela v otroctví a ponižovala tím, že ho nutila nosit ženské šaty a vykonávat domácí práce.³¹⁰ Jako další báji o zkrocení muže ženou uvádí autor Jovovy milostné eskapády, kdy se horlivě proměňoval, jen aby se k ženě mohl přiblížit. Jako nejslavnější z nich uvádí příběh Európy, kvůli které na sebe Zeus bere podobu býka, jen aby se k ní zvládl dostat.

V básni *Já jsem Čech*³¹¹ se staví Rubeš do vážnější polohy, kdy srovnává Čechy s ostatními národy včetně Řeků, které nazývá slávohojné. Řecké ženy přirovnává k Venuším, ale obratem argumentuje, že my máme své Libuše i Šárky, v mužích řeckých vidí Achilly a v těch českých Karly a Kroky.

Báseň *Dlouhý Čas*³¹² je o osudu Horymíra, který sedí ve vězení před popravou a přemýšlí nad svým osudem. Jedna z možností jeho konce je skončit v břiše Hladoleta, což je staré označení pro Saturna, používáno Karlem Ignácem Thámem, bratrem dramatika Václava Tháma. Toto označení bylo vytvořeno i pro pojmenovávání planet (například Mars byl Smrtonoš a Venuše Krasopaní).³¹³

V básni *Moda*³¹⁴ si Rubeš tropí žerty z trendů a módy, kterou personifikuje nejdříve jako bohyni a potom rekyni, jež mocně vládne světu. K vládě „bohyně“ Mody nepřistupuje pozitivně, protože ji nazývá stohlavou hydrou, na kterou nestačí ani Herkules (naráží zde na

³⁰⁹ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně VI.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1847, str. 25.

³¹⁰ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 334.

³¹¹ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně III.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1839, str. 16.

³¹² Tamtéž, str. 57.

³¹³ Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006–2020. Verze dat 1.1.15. [cit. 29.6. 2023]. Dostupné z.: <https://vokabular.ujc.cas.cz/hledani.aspx>.

³¹⁴ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně IV.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1839, str. 32.

druhý úkol Héraklův – souboj s lernskou hydrou³¹⁵). Hydra měla devět hlav, jednu nesmrtelnou (Rubeš v básni uvádí, že jich bylo sto, pravděpodobně aby zveličil situaci) a za každou useknutou jí narostly další dvě, ale autor tvrdí, že jich módní hydře naroste každou chvíli deset.

Deklamovánka *Člověk malá pohádka*³¹⁶ začíná slovy „Znej sebe samého!“, což podle Rubeše i mytologie bylo napsáno u vchodu do Delfské věštírny. Autor v tomto hesle vidí uschovanou i národní otázku, tvrdí, že lidstvo stvořil Perun (proto v tomto textu nemůže být zaměněn za Dia, protože ten není stvořitelem lidí) a lidé poznají sami sebe, jen pokud budou znát svůj národ. To je důvodem, proč odkazuje na Mínu, Kollárovu dceru patronky Slovanů, a samotné dílo *Slávy dcera* (přímým citátem, půl srdce vlasti, půl Míne).

*Dluhy mít dobrá věc*³¹⁷ je básní, která v sobě ukrývá další narážku na Mílka, jakožto výběřčího dluhů lásky, které básník chová k dívkám. V básni je zmíněna i Luna, která si zachovává své obvyklé postavení jako symbol měsíce, ale zároveň je popisována jako krásná, stříbrná žena, která má v sobě poetickou stránku a pozoruje milence, když v noci „vytvářejí dluhy“ Mílkovi. Luna jako pozorovatelka a strážkyně noci je v básních běžným úkazem, obvykle je však pouze měsícem a ztrácí lidskou podobu. Jeden z důvodů, proč se mohl autor rozhodnout zachovat její lidskou podobu může být to, že její řecký protějšek Seléné měla milostné plotky s pastýřem Endymiómem³¹⁸, a tak její lidská podstata milencům více rozumí.

Mílkovi se Rubeš opět věnuje v básni *Láska*³¹⁹, není to ovšem klasický Mílek, který se zobrazuje s labutími křídly a dá se zaměnit za Amora. Tento Mílek je podle básníka všem známý a má motýlí křídla. Tento popis by seděl na Erótova bratra Anteróta, který podle *Slovníku antické kultury* znamená filozofický koncept protilásky (současně uvádí, že v takovém případě by se nazýval Protimílek)³²⁰, tento popis však nedává smysl v kontextu

³¹⁵ Robert GRAVES: *Řecké mýty II*, str. 107.

³¹⁶ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně V.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1847, str. 17.

³¹⁷ Tamtéž, str. 43.

³¹⁸ Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, str. 414.

³¹⁹ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně VI.*, str. 3.

³²⁰ Václav BAHNÍK: *Slovník antické kultury*, str. 48.

básně, a tak autorka tohoto textu míní, že básník dal jiná křídla Mílkovi-Amorovi jen kvůli hledisku estetickému. Kromě změny křídel nevykazuje Mílek žádné jiné nesrovnalosti a může být nahrazen Erótem.

V básni *Na světě nic netrvá věčně*³²¹ se básník zamýšlí nad trváním věcí a nespokojeností lidí, přemýšlí o pádu Troji, ale nedělá si z toho těžkou hlavu. Dojde k tomu, že láska je věčná, protože Zefyros svěje v jedno duše milenců a to překoná i smrt. (Spojením „zefira“ a spojení srdcí může myslet jen vítr nebo narážet na bohovu úlohu v příběhu o Erótovi a Psyché). Na konci básně rovněž dodává, že vlast je věčná.

*Za sto let*³²² je báseň, ve které autor přemýšlí o čase, minulosti a budoucnosti. Stejně jako všichni zde zmínění básníci, ani František Jaromír Rubeš nezapomněl vzdát hold Múzám, když odkazuje na muže, kteří literatuře zasvětili život. Zároveň podotýká, že takoví muži měli sice vavřínový věnec (odkaz na Apollóna, boha umění), ale často se jim nedostávalo peněz. Tím si odpovídá na svou otázku, co bude za sto let, domnívá se, že takoví mužové budou ctěni jako velcí géniové a na ty svět slyší i po sto letech, stejně jako byli ctěni římskými géniové.

Z Rubešových *Deklamovánek a písní* můžeme vyčíst především to, že znalost antických mýtů byla v době vydávání jeho deklamovánek velice běžná a rozšířená. Žánr se totiž obvykle hodnotí jako jednoduchý a srozumitelný široké veřejnosti.³²³ Rubeš ve své práci nepreferuje římské nebo řecké varianty, v básni *Dodatek k obraně ženského pohlaví* dokonce v popisu jednoho mýtu uvádí jak řeckou, tak i římskou verzi božského jména (konkrétně je to Jupiter/Zeus). Jako všichni vlastenci i on kombinuje řecký vzor s českou verzí. Odvolává se na Múzy i Apollóna. Ani jemu se nevyhla narážka na Lunu, tedy měsíc, přítomni jsou i géniové.

³²¹ František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně VI.*, str. 18.

³²² Tamtéž., str. 57.

³²³ Dagmar MOCNÁ a Josef PETERKA: *Encyklopedie literárních žánrů*, str. 95–96.

Závěr

Tato bakalářská práce se zabývala výzkumem výskytu antických mytologických postav v dílech devíti autorů: Františka Palackého, Pavla Josefa Šafaříka, Jána Kollára, Františka Ladislava Čelakovského, Josefa Krasoslava Chmelenského, Josefa Jaroslava Langera, Matěje Pěvoslava Havelky, Karla Hynka Máchy a Františka Jaromíra Rubeše. Tito autoři byli vybráni, protože podle Karla Svobody a jeho publikace *Antická vzdělanost od obrození do první války světové* reprezentují tři skupiny tvůrců, kteří používali antické vzory v době národního obrození zhruba definovatelné jako přelom Jungmannovské a vrcholné doby (Matěj Havelka byl dodán autorkou a Svoboda se o něm nezmiňuje). Tedy Palacký, Kollár a Šafařík jsou nazváni novohumanisty, Čelakovského a Chmelenského nazývá Čelakovského okruh a Máchu, Langera a Rubeše řadí mezi romantiky. Činní tak na základě jejich veršů, zatímco tato práce se soustředí na použití mytologie. Jejich sbírky, které zde byly vybrány, obsahují narážky na antické bytosti a zpracovávají je různými způsoby a záměrně nebyly zvoleny sbírky všechny, protože by tento úkol byl nad možnosti této práce.

Mytologických bytostí se ve sbírkách vyskytuje velké množství, nejčastěji je možné setkat se s Múzami, které musí ctít každý básník. Jejich pán, bůh umění Apollón, je také častou postavou v básních zmíněných spisovatelů. Jeho funkce se však na rozdíl od Múz často liší, obvykle slouží jako vavřínem ověšený (vavřínový je pro něj typické nepřímé pojmenování) inspirátor, avšak mnohem častěji plní funkci zástupce slunce. Ztotožňování boha s jeho doménou je typické pro všechny analyzované básníky. Nejčastějšími účastníky tohoto básnického prostředí, který je možné pozorovat už ve středověku, jsou Luna (luna) jako měsíc a Zefyros (zefír/zefýr) jako mírný vánek, popřípadě Flora jako jaro a květy nebo Hébé jako mladí.

Zajímavým poznatkem je, že přestože měsíc figuruje v mnoha básních, většinou je ztotožňován s Lunou nebo Selénou, nikdy však s Artemis nebo Dianou, ta je zmíněna jen jednou v *Písni myslivce* jako noční lovkyně, což může poukazovat na fakt, že zrovna tato bohyně byla spojována s jinými svými atributy. Tento postup platí i pro hrdiny a hrdinky řeckých bájí, princezna Filoméla proměněna ve slavíka je častým námětem a vyskytuje se obzvláště v idylických prostředích, kdy autor popisuje krásu přírody jako nebo se inspiroval

pastýřskou poezií, díky tomuto trendu je možné setkat se v básních s Amaryllis a Dafnidem. Z hrdinů jsou nejčastěji zmiňováni Achilles a Herkules.

Tato práce, jak už bylo naznačeno v úvodu, pracovala jen okrajově s dílem Jána Kollára, protože jeho texty již byly mnohokrát zanalyzovány (například v této práci je použit rozbor Martina C. Putny z roku 2014). Kollára však v kontextu doby není možné vynechat, protože jeho postupy a postavy se šířily i do jiných sbírek. Ku příkladu Mílek, variace na Amora, se používána ve všech zde zmíněných sbírkách, to platí i pro Ladu a Slávu. Sláva však není přímo z Kollárovy hlavy. Na rozdíl od Míny, která se občas rovněž vyskytne jako komparace pro nějakou krásnou dámu slovanských mravů.

Propojení slovanského a řeckého je ve všech sbírkách častým jevem, v době vrcholů národního obrození a Jungmannovské doby, která přinesla obrovský zájem o českou mytologii, hlavně pomocí umělého synkretismu a nálezů mnohých falz, které daly české společnosti tak potřebné mytologické vzory. Touha přiblížit se klasickým tradicím nutila umělce dělat z Múz Uměny, z Venuší Lady, Orfeů Lumíry, z Herkulů Záboje, z Nyx Nočneny atd. To všechno kvůli zachování ideálu národa, který si podle Vladimíra Macury vysnili. Milenci jako Šárka a Ctirad, věštkyně jako Libuše a Lumír jako Homér nebo Orfeus dle domněnky autorky, textu značně snižují výskyt antických bytostí a jistě by v příští práci bylo zajímavé srovnat výskyt antických bytostí v době před obrozením se samotným obrozením nebo srovnat obrození s dobou po jeho konci, kdy už dobové nálady tolik nevelely autorům používat národní mytologii. Práce by se rovněž dala rozšířit o další básníky, o epiku nebo drama, případně porovnat je mezi sebou.

Autorka práce nenalezla žádné markantní rozdíly mezi použitím římských a řeckých verzí božstev a hrdinů, autoři pravděpodobně používali verzi, která byla známější pro ně a pro společnost. Mýty jsou velmi výjimečně zpracovány do básnické podoby a postavy se tak vyskytují spíše v originálních lyrických i epických situacích. Vybraní autoři dle bádání autorky netvoří na základě použití mytologických postav nějaké skupiny jako je řadí Karel Svoboda podle veršů.

Seznam použité literatury

Václav BAHNÍK: *Slovník antické kultury*, Praha: Svoboda, 1974.

Jan BAŽANT: *Recepce antické kultury v databázích*, Praha: Akademie věd České republiky, 2021.

Kamil ČINÁTL: *Dějiny a vyprávění*, Praha: Argo, 2011.

Dalibor DOBIÁŠ: *Rukopisy královédvorský a zelenohorský a česká věda (1817-1885)*, Praha: Academia, 2014.

Vladimír FORST, Jiří OPELÍK a Luboš MERHAUT, ed. *Lexikon české literatury: osobnosti, díla, instituce*, Praha: Academia, 1985.

Robert GRAVES: *Řecké mýty II*. Praha: Odeon, 1955.

Robert GRAVES: *Řecké mýty I*. Praha: Odeon, 1955.

Miroslav HROCH: *Na prahu národní existence*, Praha: Mladá fronta, 1999.

Miroslav HROCH: *V národním zájmu*, Praha: Lidové noviny, 1999.

Karel JÁNSKÝ: *Karel Hynek Mácha: život uchvatitele krásy*, Praha: Melantrich, 1953.

Josef KOČÍ: *České národní obrození*, Praha: Svoboda, 1978.

Jiří KOŘALKA: *František Palacký*, Praha: Argo, 1998.

Lubor KYSUČAN: *Antické tradice v barokní latinské literatuře českých zemí*, Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011.

Jan LEHÁR: *Česká literatura od počátku k dnešku*, 2. dopl. vydání, Praha: Nakladatelství lidové noviny, 2008.

Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ a Jana NECHUTOVÁ: *Antika, Čechy a evropská vzdělanost*, Brno: Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, 2002.

Vladimír MACURA: *Znamení zrodu a české sny*, Praha: Academia, 2015.

Dagmar MOCNÁ a Josef PETERKA: *Encyklopedie literárních žánrů*, Praha: Paseka, 2004.

Bořek NEŠKUDLA: *Encyklopedie bohů a mýtů starověkého Říma a Apeninského poloostrova*, Praha: Libri, 2004.

Libor PAVERA a František VŠETIČKA: *Lexikon literárních pojmů*, Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2002.

Slovník českých spisovatelů, Praha: Československý spisovatel, 1964.

Karel SVOBODA: *Antika a česká vzdělanost od obrození do první války světové*, Praha: Československá akademie věd, 1957.

Ludvík SVOBODA a kol.: *Encyklopedie antiky*, Praha: Academia, 1974.

Jiří ŠTAIF: *Revoluční léta 1848-1849 v českých zemích*, Praha: Československá akademie věd, 1990.

Ladislav VARLC a kol.: *Antika a česká kultura*, Praha: Academia, 1978.

Vojtěch ZAMAROVSKÝ: *Bohové a hrdinové antických bájí*, Praha: Mladá fronta, 1970.

Seznam použitých článků

Jaroslav LUDVÍKOVSKÝ: *Antická a renesanční idea smíšené ústavy J.A. Komenského*, In: Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity, E, Řada archeologicko-klasická. 1967, sv. 16, řada. E12.

Jan NEJEDLÝ: Karel Oliva: *Přimlouvám se za sumýše*, nakladatelství.portal.cz, Praha 2018.

Eduard PETRŮ: *Alžběta Jana Westonia a její místo v české literatuře*, Česká Literatura, 33, č. 5, 1985.

Jan PIŠNA: *Několik poznámek k výboru Proměny osudu z díla Alžběty Johany Westonie*, Listy Filologické, 127, č. 3/4, 2004.

Luděk ŠMÍD: *Josef Jaroslav Langer a jeho význam pro studium našeho lidového písemnictví*, Český Lid, 44, č. 2, 1957.

Libor ŠVANDA: *K recepci antiky v Kosmově kronice*, Greaco-Latina Brunesia, 14, č. 1-2, 2009.

Zdeňka TICHÁ: *Antické Prvky v České Poezii 17. a 18. století*, Listy Filologické, 97, č. 2, 1974.

Viktor VIKTORA: *Tatranská múza a lýrou slovanskou*, Sborník Národního muzea v Praze, 58, č.1-2, 2013.

Artur ZÁVODSKÝ: *Květinové epigramy Františka Ladislava Čelakovského*. In: *Sborník prací Filosofické fakulty Brněnské univerzity*. Brno: Brněnská univerzita, 1973.

Seznam použitých webových stránek

Kathleen KUIPER: *Amyryllis*, Britanica, [online] 2010.

The Editors of Encyclopaedia: *Dodona*, Britanica, [online] 2019.

Vokabulář webový: webové hnízdo pramenů k poznání historické češtiny [online]. Praha: Ústav pro jazyk český AV ČR, v. v. i., oddělení vývoje jazyka. © 2006–2020. Verze dat 1.1.15.

Veronika VITOUCHOVÁ: *František Palacký*, *Informace* [online], č.1, 2016.

Seznam pramenů

František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Dodavky ke slovníku Josefa Jungmanna*. Praha, 1851.

František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Padesátka z mé tobolky*, Praha: Lidová tiskárna, 1918.

František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Růže stolistá: básně a pravda*, Praha: Tisk a papír Synů Bohumila Háse, 1840.

František Ladislav ČELAKOVSKÝ: *Smišené básně*, Praha: Vetterlová z Wildenbrunnu, 1822.

Jan ČERNÝ: *Slovanský sjezd v Praze roku 1848*, Praha: Knapp, 1888.

Matěj Pěvoslav HAVELKA: *Básně*, Praha: I.J. Kober. Národní kněhtiskárna, 1873.

Matěj Havelka: In. *Zlatá Praha*, 1892, roč. 9, čís. 92.

HOMÉR (přeložil Otmar Vaňovský): *Ílias*, Praha: Petr Rezek, 1996.

Josef Krasoslav CHMELENSKÝ: *Básně*, Praha: Jan František Pospíšil, 1823.

Ján KÓLLÁR: *Básně*, Praha: Arcibiskupská knihtiskárna, 1821.

Ján KOLLÁR: *Slávy dcera: báseň lyricko-epická v pěti zpěvích*, Praha: Academia, 2014.

Josef Jaroslav LANGER: *Selanky*, Praha: Pospíšil, 1830.

Josef Jaroslav LANGER: *Spisy*, Praha: Kober&Markgraf, 1860.

Naše vyobrazení: Matěj Havelka In. *Světobzor*, 1879, roč. 13, čís. 20.

Karel Hynek MÁCHA: *Báseň-Dramatické zlomky*, Brno: Polygrafia Fr. Borový, 1928.

František PALACKÝ: *Básně*, Praha: Bursík&Kohout, 1898.

František PASTRNEK a kol.: *Ján Kollár 1793-1852 sborník statí o životě, působení a literární činnosti pěvce „Slávy dcery“*, Vídeň: Český akademický spolek ve Vídni (vlastním nákladem), 1893.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně I.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1837.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně II.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1838.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně III.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1839.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně IV.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1839.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně V.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1847.

František Jaromír RUBEŠ: *Deklamovánky a písně VI.*, Praha: Jan Hostivít Pospíšil, 1847.

Pavel Josef ŠAFAŘÍK: *Tatranská Múza s lýrou slovanskou*, str. 7.

Alžběta Johana VESTONIE: *Proměny osudu*, Brno: Atlantis, 2003.

Seznam použitých kvalifikačních prací

Lukáš POLANSKÝ: *Uchopení postavy Werthera ze stejnojmenné opery Julese Masseneta se zvláštním zřetelem k interpretačním přístupům Petera Dvorského a Jonase Kaufmanna*, Olomouc: 2015, Diplomová práce, Univerzita Palackého.

Lenka PROKOPCOVÁ: *Propemptikon a další tradiční formy v Horatiových Ódách a Epódách*, Praha: 2010, Diplomová práce, Univerzita Karlova.

Lucie VAVŘÍKOVÁ: *Zobrazování Sibyl v evropském malířství*, Brno: 2009, Bakalářská práce, Masarykova univerzita.